

GÖTEBORGS UNIVERSITET

30 bildlärarutbildares syn på användning av läromedel i bildämnet

Annika Broman & Catarina Börjesson

Självständigt arbete LKXA2G
Vårterminen 2023

Examinator: Helena Pedersen

Sammanfattning

Titel: 30 bildlärarutbildares syn på användning av läromedel i bildämnet

Title: The views of 30 lecturers in art education on the use of teaching materials in the school art classroom

Författare: Annika Broman och Catarina Börjesson

Typ av arbete: Examensarbete på grundläggande nivå (15 hp)

Examinator: Helena Pedersen

Nyckelord: läromedel, förlagsproducerat läromedel, egenproducerat läromedel, lärobok, läromedelsforskning, bildämnet, bildundervisning, medierande verktyg, stöttning, proximala utvecklingszonen,

Syftet med detta examensarbete är att utveckla kunskap om vad lärarutbildare med inriktning mot bild anser om att använda läromedel i bildämnet i årskurs 7–9. Syftet besvaras genom tre frågeställningar. Hur resonerar lärarutbildare kring användning av läromedel i bildämnet? Vilka möjligheter och begränsningar ser lärarutbildare med att bildlärare producerar eget läromedel? Vad talar för och emot att använda förlagsproducerat läromedel i bildämnet enligt lärarutbildare?

Uppsatsen är en kombinerad studie av en kvalitativ enkätundersökning med kvantitativa inslag. Studien baseras på en totalundersökning bland bildlärarutbildare på universitet och högskolor i Sverige där 30 av dessa deltagit. Resultatet visar att 9 av 10 anser att en kombination av förlags- och egenproducerat läromedel främst bör användas i undervisningen. Ur bildlärarutbildares uppfattning om elevernas perspektiv anser de att förlagsproducerat läromedel ger möjlighet till förståelse för bildämnets syfte och ur lärarnas perspektiv ser man en tidsbesparande effekt. Resultatet visar även att majoriteten av bildlärarutbildare ser en fördel med en ökad likvärdighet i bildämnet vid användning av förlagsproducerat läromedel. Bildlärarutbildare ser dock lärares oundgängliga roll för elevers lärande oavsett typ av läromedel som används, där framför allt den didaktiska anpassningen till elevgrupp och kontext framhålls. Ett förlagsproducerat läromedel kan stötta eleven i att utveckla sin kreativitet, enligt lärarutbildarna uppfattning, och därmed utgöra ett medierande verktyg.

Innehållsförteckning

1. Inledning.....	1
1.1. Definition av läromedel.....	2
2. Bakgrund	3
2.1. Läromedelsutredningen SOU 2021:70.....	3
2.2. Bild är ett skolämne i förändring.....	4
2.3. Uppsatser om läromedel i bildämnet.....	5
2.4. En översikt över läromedelsforskning.....	6
3. Tidigare forskning	7
3.1. Tidigare forskning om läromedel	7
3.2. Sammanställning av tidigare forskning.....	9
4. Syfte och frågeställningar.....	10
5. Teoretiska utgångspunkter	11
5.1. Medierande redskap	11
5.2. Stöttning och den proximala utvecklingszonen	11
6. Metod	13
6.1. Undersökningsmetod.....	13
6.2. Frågeformulär.....	13
6.3. Urval.....	14
6.4. Analys av empirin	15
6.6. Etiska ställningstaganden	18
6.7. Diskussion om tänkbara felkällor.....	19
6.7.1. Trovärdighet och giltighet.....	20
7. Resultat.....	21
7.1. Läromedel som kunskapsutvecklande funktion för eleverna	21
7.2. Innehållets betydelse för läromedel.....	22
7.2.1. Läromedels innehåll och stöttning av kreativ förmåga	23
7.3. Bildlärarens tillämpning av läromedel	24
7.3.1. Öppna svar om bildämnet och lärarens roll	25
7.4. Inspirationskälla till läromedel och kulturella aspekter	26
7.4.1. Läromedel från högskoleundervisning som källa	27
7.4.2. Egenproducerande läromedel skapar samhörighet och kompetens.....	27
7.4.3. Läromedlets framtida roll.....	28

8. Diskussion	29
8.1. Läromedel som kunskapsutvecklande funktion för eleverna	29
8.2. Innehållets betydelse för läromedel.....	30
8.2.1. Att utveckla kreativ förmåga.....	31
8.3. Bildlärarens tillämpning av läromedel	31
8.4. Inspirationskälla till läromedel och kulturella aspekter	32
8.5. Förslag till fortsatt forskning.....	33
Referenser.....	35
Bilagor.....	37
Bilaga 1: Mejl med bifogad länk till enkät.....	37
Bilaga 2: Enkät	38
Bilaga 3: Påminnelsemejl ett och två med bifogad länk till enkät	43
Bilaga 4: Vykort	45
Bilaga 5: Författningsförslag.....	46

1. Inledning

Tankar kring läromedel i bildämnet har funnit med oss ett tag. Som blivande bildlärare har vi efterfrågat ett undervisningsstöd att utgå ifrån och dela med eleverna. Bildämnet är ett omfattande ämne med få undervisningstimmar där prioritering av ämnets innehåll behöver göras. Frågan om hur man uppfattar ämnet, det vill säga vilken ämneskonceptionen man har, kan ha lika många svar som det finns bildlärare. Att tolka läroplanen och lägga upp en väl fungerande plan för undervisningen utan tillgängliga läromedel är en utmaning.

Nyligen gjordes en statlig offentlig utredning med titeln Läromedelsutredningen - böckernas betydelse och elevernas tillgång till kunskap, i fortsättningen kallad läromedelsutredningen. I utredningen framkommer att läromedel har stor betydelse för elevers kunskapsutveckling och kan stärka likvärdigheten, kvaliteten i undervisningen samt gynna lärarens planering. Även vikten av ett varierat undervisningsmaterial, för att fylla olika funktioner, framställs samt att ett förlagsproducerat och kvalitetssäkrat läromedel har särskilt stor betydelse för undervisningen och lärandet. Vidare betonar man att läromedel konkretiserar kunskaper, ger en överblick och skapar ett sammanhang (SOU 2021:70). Bildlärare tar nästan uteslutande fram egna läromedel och förlagsproducerat läromedel används i stort sett inte alls. Elevarbeten och internet som underlag till lektionsplanering används däremot ofta. Påverkan på undervisning genom den digitala teknologiutvecklingen genom exempelvis artificiell intelligens vet vi kommer ha betydelse men inte i vilken utsträckning. Vi ser att bildlärare planerar sin undervisning utifrån sin pedagogiska grundsyn, ämneskonception samt kompetens i ämnet.

Lärarens roll för undervisningen och elevernas lärande kan inte ersättas av en lärobok eller ett läromedel. Däremot frågar vi oss om det skulle kunna utgöra ytterligare en grund att stå på och komplettera det eleverna tar del av från läraren och möjliggöra fler sätt för kunskapsinhämtning. Ett läromedel kan fungera som en samlad källa för eleverna att hitta fakta om grunderna i till exempel färganalys, konsthistoria eller digital bildredigering och utgöra ett stöd för både materialkunskap, hur man arbetar skapande och kreativt samt gestaltar olika uttryck. Läromedlet kan vara ett ställe för eleverna att själva eller med hjälp av läraren finna svar och vägledning. Skolverket (2006) framhåller att bildundervisningen ska utveckla elevers grundläggande kunskaper i bildämnet. Frågan är om kunskaper och färdigheter inom bildämnet ryms i en skriftlig pedagogisk text eller om läromedlet blir för styrande och förbiser lärarens profession. Som blivande bildlärare kommer vi bli en del av samma kultur kring att skapa egna läromedel, till skillnad från andra ämneslärare som använder förlagsproducerat läromedel i större utsträckning.

1.1. Definition av läromedel

Läromedel kan utgöras av såväl litteratur, digitala plattformar, bilder, olika källor har skilda sätt att beskriva vad ett läromedel är. Redan 1969 var forskare oeniga kring läromedlets definition. Under ett forskningssymposium som hölls i slutet av 1960-talet såg man behovet av att enas i en samsyn i läromedel- och undervisningsplanering. Dahllöf & Wallin (1969) framhåller att ”fältet är avsevärt vacklande och oenhetliga” (s.10). I skollagen nämns inte begreppet läromedel alls, vilket läromedelsutredningen (SOU 2021:70) föreslår att det bör, och ”utgöra ett kvalitetssäkrat tryckt eller digitalt verk som är avsett att användas i undervisningen och som överensstämmer med kurs- eller ämnesplanen samt läroplanen. Läromedlen ska också, enligt utredningen, vara framtagna av en professionell utgivare” (s.16). Utredningens förslag för ett förlagsproducerat läromedel ställer höga krav på ett välanpassat och grundläggande innehåll. Mycket av det som finns på marknaden lever inte upp till dessa krav. I vår studie undersöks dock inte aspekten om kvaliteten på det befintliga materialet. I enkäten till lärarutbildarna utgår vi från ett tänkt läromedel som lever upp till dessa högt ställda krav och benämner det ”ett förlagsproducerat läromedel som är anpassat till bildämnet åk 7–9”.

I denna uppsats har vi valt att använda *läromedel* som ett samlingsnamn för förlagsproducerat- och egenproducerat läromedel. I texten förekommer även undervisningsmaterial som en annan och likvärdig benämning på läromedel. *Förlagsproducerat läromedel* definierar vi som en fysisk eller digital lärobok att använda av eleverna. *Egenproducerat läromedel* utgör pedagogiska texter, såsom utskriften eller kompendier, som bildläraren själv producerar och delar fysiskt eller digitalt med eleverna.

2. Bakgrund

Detta kapitel ger en översikt av olika ingångar till läromedel i relation till bildämnet. Läromedelsanvändning och dess påverkan på skolans framtida roll beskrivs genom läromedelsutredningen (2021) och även bildlärares syn på läromedel genom fyra studentuppsatser samt den förändring som bildämnet i sig har genomgått. Avslutningsvis presenteras utdrag ur Boel Englunds kunskapsöversikt (2006) gällande forskningsfältet kring läromedel.

2.1. Läromedelsutredningen SOU 2021:70

Läromedelsutredningen hanterar läromedel utifrån forskningsresultat, ansvarsfrågan om läromedel och kanske framförallt läromedel i form av läroböcker. Den ser över organisatoriska förändringar samt lagförändringar. Ett exempel på det är att lärarutbildningen bör utveckla förmågan hos studenter att kritiskt förhålla sig till läromedel. Utredningen föreslår därför en ändring av examensbeskrivningarna (se bilaga 5). Nedan refererar vi till användning av läromedel och dess funktion. Läromedel används idag mer som referenslitteratur i undervisningen än tidigare då det snarare utgjorde ett gemensamt arbetsverktyg mellan lärare och elever. Även för rektorer och huvudmän kan läromedel vara ett användbart verktyg för att möjliggöra en större likvärdighet. Utredningen tar tillika fasta på teknikutvecklingen vilket medför att forskning behövs kring digitala läromedel. Generellt upplever vi dock att utredningen främst fokuserar på analogt material såsom läroböcker. Enligt utredningen fyller läromedlet följande väsentliga funktioner: stödjer lärandet, ökar likvärdigheten, stärker elevers läsförståelse, främjar lärarens kompetens, minskar lärarens arbetsbörda samt stärker samverkan mellan hem och skola. Utredningen inriktar sig även på det praktisk-estetiska fältet där användning av läromedel generellt är mindre än inom de flesta andra skolämnen. Ämneskonceptionen och att ämnet blivit mer teoretiskt ställer högre krav på läromedel och tecken visar på att efterfrågan av kvalitativa läromedel i dessa ämnen har ökat de senaste decennierna.

En grupp bildlärare uttryckte i utredningens hearings att de gärna skulle använda mer läromedel men att de inte prioriterar att skaffa information om vilka läromedel som finns att tillgå. Det är, menade dessa lärare, ett relativt omfattande arbete att införskaffa annat ändamålsenligt material inom bildämnet, vilket kan vara ett skäl till att val av läromedel inte prioriteras. Flera lärare har för utredningen beskrivit att det finns behov av läromedel och inte minst lärarhandledningar även i andra ämnen inom det som traditionellt räknas till det praktisk-estetiska fältet bland annat för att stärka likvärdighet, få stöd i att koppla undervisningen till kurs- och ämnesplanerna och få exempel på hur kunskapskraven kan tolkas i relation till ämnesspecifika uppgifter (s 247).

Vidare framkommer att flertalet lärare beskriver att läromedel tillför en betydelsefull struktur och ett sammanhang genom 'en röd tråd' i ett ämne.

2.2. Bild är ett skolämne i förändring

Gunnar Åsén (2017) beskriver bildämnets utveckling i skolan. Till en början var det ett ämne som hade syftet att *teckna för att avbilda*, för att sedan komma att bli ett ämne för att *teckna för att uttrycka något* under 1960-talet. I samband med ändrade läroplaner sedan 1980-talet och att ett nytt samhälle har vuxit fram innebar det att nya material kom in i ämnet. Bildämnet har utvecklats mot ett kommunikativt ämne och benämningen på skolämnet ändrades från Teckning till Bild. Ämnet har en stark ämnestradition i att framställa bilder och i samband med att ämnet breddats har läromedel i bildämnet inte framställts. Åtminstone har inte bildlärare anammat det förlagsproducerade läromedel som funnits. Det finns få läroböcker i bildämnet idag som kan införskaffas som digitalt läromedel. Marner och Örtengren (2013) beskriver hur ämnet genomgått olika paradigmen sedan mitten av 1900-talet, och uttrycker följande i samband med att sätta bildämnet i relation till den digitala utvecklingen.

Trots att ämnet i styrdokumenterna redan tidigt vidgat sitt textbegrepp från konst till en bredare syn på bild och därmed, som föregångare, redan tidigt anslutit till ett visual culturebegrepp *avant la lettre*, så tycks det finnas problem med implementeringen av de digitala medierna i ämnets praktik. De digitala bildmedierna, där program utför en hel del av arbetet, utmanar skolämnen som Bild, som fortfarande ofta använder traditionell teckning och målning som redskap och metod i bildarbetet (s 33).

Marner och Örtengren (2013) beskriver att 40% av bildlärarna ser bildämnet som ett kommunikativt ämne. Nu senare under 2000-talet har Ahrneby (2021) forskat om bildämnets ämneskonception där hon skapat en forskningsöversikt som visar att flera forskare vill att bildundervisningen ska gå mot

kritisk granskning av visuell kultur och för det framhåller de inte sällan demokratiargument... medborgare behöver lära sig att kritiskt granska visuell information, eftersom vi i dagens samhälle ständigt möter bilder som påverkar hur vi uppfattar oss själva och andra. Det framhålls dessutom att elever antas få tillgång till flera möjligheter att uttrycka sig än vad det talade och skrivna språket medger, när de får möjlighet att uttrycka sig i bild. På så vis kopplas bildskapande till yttrandefrihet. (s. 32)

Förra året introducerades den nya läroplanen Lgr 22 (Skolverket, 2022). Ur den framkommer, bland annat, att bildämnet ska syfta till att eleverna utvecklar kunskaper i bildframställning genom två- och tredimensionellt material, analogt och digitalt, samt med ett processinriktat- och kommunikativt arbetssätt. Den syftar även till att utveckla elevers kreativitet, kunskaper inom visuell kultur som exempelvis design, film och arkitektur, samt att analysera bilder, nutida och historiska, i olika kulturer, utifrån ett kritiskt förhållningssätt. Bildämnet idag är både brett och djupt och det är ett visuellt, hantverksmässigt såväl som ett kommunikativt ämne.

2.3. Uppsatser om läromedel i bildämnet

Flera bildlärarstudenter har gjort uppsatser om användning av läromedel i bildämnet. Perspektivet på dessa är i huvudsak utifrån bildlärares syn.

1. 85 bildlärares inställning till läroböcker i årskurs 7–9 – En kvantitativ studie med en komparativ analysmetod av Skolverkets rapport nr.284 Läromedlens roll i undervisningen (2006). Av Louise Odén, utgiven 2020.

Examensarbetet 85 bildlärares inställning till läroböcker i årskurs 7–9 av Odén fokuserar på hur läromedelsanvändningen ser ut i årskurs 7–9 och vilken inställning bildlärarna har till att använda läroböcker. Studien ville få svar på om läroböckerna används annorlunda nu jämfört med Skolverkets undersökning sedan 2006. Ett resultat var att bildlärarna var fortsatt missnöjda med utbudet av läromedel. Det framkom också att digitala källor utvecklas sedan 2006. Andra faktorer som lyfts är att undervisningen sker till största delen genom att eleverna arbetar individuellt i klassrummet samt att ett läromedel ska förmedla grundläggande kunskaper i bildämnet.

2. Läromedelsanvändning inom bildämnet i grundskolan Use of Textbooks in Visual Arts in Primary School. Av Christina Forsberg och Evelina Persson, utgiven 2022.

Författarna har gjort en kunskapsöversikt om lärares användning av läromedel inom bildämnet. I denna framkommer att de haft svårt att hitta forskningsunderlag till sin studie samt att begreppet läromedel är splittrat. De beskriver att även om bildlärare kan se nytta med läromedel i ämnet framkom det att det inte används. En anledning till det var ekonomiska begränsningar och därmed läggs ett stort ansvar på bildläraren att skapa eget undervisningsmaterial. En uppfattning om läromedel är att det kan ses som ett komplement till lärarens instruktioner eller undervisningsmaterial så att eleven kan arbeta mer självständigt.

3. En lärobok i ämnet bild. Av Anna Axelsson, utgiven 2011.

Axelssons syfte var att undersöka hur bildlärare på högstadiet använder sig av läroböcker och om nya läromedel efterfrågas. Nio bildlärare i årskurs 7–9 blev intervjuade och resultatet visar återigen att bildlärare inte använder läroböcker. Axelsson tar upp problematiken med att läroplanen för bildämnet har svårare att uppfyllas utan läroböcker. Av de tio bildlärarna som intervjuas hade alla olika uppfattningar om läroböcker men var enade kring önskemål om en nyproducerad lärobok.

4. Läromedel I Bildundervisningen. Av Elise Andersson och Sonja Iwanow Karlsson, utgiven 2007.

Även här hanteras bildlärarens syn på användningen av läromedel i bildundervisningen men nu utifrån gymnasieskolans perspektiv. Resultatet visar att behovet av förlagsproducerade läromedel för bildundervisningen inte är tillgodosett. Undersökningen ger även exempel på vad bildlärare utgår ifrån när de planerar sina lektioner samt vad de har för önskemål om hur läromedel ska se ut. De hanterar även frågan om vad bildlärare använder för att planera sin undervisning. Idéer om innehåll av ett läromedel presenterades enligt en önskelista. De främsta önskemålen i rangordning var:

Estetisk tilltalande, kursplanerrelaterad, pedagogiskt upplagd för både lärare och elev, nyss utgiven, fungera som idébank, uppslagsbok med olika teorier ex konst- och stilhistoria, färglära, bildteori m.m. Innehålla teorier om pedagogik, ämnesdidaktik och fördjupning. Innehålla många bilder, teknikbeskrivningar, inspirerande innehåll, nya vetenskapliga rön, lektionsövningar, vara inbunden och ha ett lågt pris (s. 30).

Utmärkande var att innehållet ska ha en stor andel bilder och vara anpassad till läroplanen, men också innehålla teorier och teknik. Funktionen skulle vara som en idébank. Nu har internet utvecklats med flera bildbanker sedan 2007 så idag kan dock behovet se annorlunda ut också med tanke på att två läroplaner presenterats sedan dess.

2.4. En översikt över läromedelsforskning

Boel Englund är professor i pedagogik och didaktik och har presenterat två forskningsöversikter om läromedel. Den första publicerades 1999 i en vetenskaplig artikel och den andra 2006 i form av en rapport. I den andra forskningsöversikten undersöks läromedel, särskilt läroboken i relation till IKT, informations- och kommunikationsteknologi. Läromedelsforskning delas in i tre kategorier; produktorienterad-, användarorienterad- och processororienterad forskning. I rapporten framställs lärobokens textinnehåll, analysförmåga, retoriska strategier och värderingar. I vår studie har vi främst fokuserat på den användarorienterade forskningen, som undersöker hur lärare och elever använder läromedel som undervisningsredskap. Englund (2006) beskriver den processororienterade forskningen som att forskaren undersöker processen innan eleven får läroboken i handen.

I praktiskt-estetiska ämnen som bild, idrott och hälsa samt slöjd används inte läroböcker i någon utsträckning, enligt Englund (2006). Det beror på att dessa ämnen inte följer de så kallade traditionella undervisningsformerna. Av lärarna i årskurs 7–9 använder 80 % generellt läroböcker, då främst inom NO-ämnet. Englund har endast funnit fåtalet användarorienterade studier, trots sitt intresse för dem. Hon presenterar inte heller några användarorienterade studier i forskningsöversikten.

3. Tidigare forskning

Vid en översikt av tidigare forskning har vi inte funnit material om läromedel i bildämnet. Vi har utan framgång sökt efter svensk och internationell forskning inom bildämnet med liknade frågeställningar och perspektiv på läromedel som vår studie syftar till. Enskilda och kombinerade ämnesord vi använt genom sökningar i olika databaser, på svenska och engelska, är bland annat; läromedel, lärobok, övningsbok, läromedelsforskning, lärarhandledning, bildämnet, pedagogisk text, pedagogiskt stöd, inläring, bildundervisning, estetiska ämnen, estetiska processer, stöttning och medierande verktyg. Då dessa begrepp inte gav oss några relevanta sökresultat utökade vi sökningarna till att innefatta andra praktisk-estetiska ämnen samt övriga skolämnen, i och utanför Sverige. Vi har också löpande läst referenslistorna i tidigare artiklar och avhandlingar för att försöka finna relevant forskning och även studerat Boel Englund (2006) referenslista som skapade en översikt av forskningsfältet för läromedel. Ur rapporten framkom ingen generell källa där forskning bedrivits kring bildämnet och läromedel. Läromedelsrapporten beskrevs i vår bakgrund. Delar av det vi fann i relevanta forskningsfält generellt och inom andra ämnen presenterar vi i detta kapitel och jämför resultaten för att utröna om dessa motstrider eller har en samsyn.

3.1. Tidigare forskning om läromedel

Boel Englund (1999) presenterar en kunskapsöversikt över forskningsfältet om Läromedel. I forskningsöversikten presenterar hon empirisk forskning under 1900-talet som fokuserar på läromedlets funktioner, användning, samt lärobokens inverkan och roll. Artikelns syfte var att visa på lärobokskunskap, styrning och elevinflytande. Lärobokens funktioner i undervisningen spelar en roll i att auktorisera kunskap, skapa gemenskap och sammanhållning, underlätta utvärdering, underlätta lärarnas arbete och disciplinera (Englund, 1999).

Slöjdlärare stödjer sin undervisning på egenproducerat material anpassat till elever och undervisningskontext, vilket medför kunskaps- och färdighetsutveckling för lärarna (Holmberg, m.fl., 2017). Inspiration till undervisningsmaterial utgörs i huvudsak av internet där innehållet anpassas till slöjdprocessens olika faser och för att differentiera undervisningen. Genom att slöjdlärarna själva skapar sitt läromedel innebär det ökat behov av professionalitet och förmåga till ett kritiskt förhållningssätt till det egna läromedlet.

Wikman (2004) har studerat pedagogiska texters lärandepotential och utför både empiriska och teoretiskt orienterade läromedelsstudier. Resultatet visar att läraren utgör en central roll och kan med val i lässituationen utveckla lärandet i en social kontext där flera lärandefaktorer inverkar. Andra funktioner som en lärobok har är att de fungerar som en sammanhållande -, auktoriserande- samt disciplinerande roll.

Wikman framhåller att

Koherenta texter påverkar i allmänhet lärandet gynnsamt. Detsamma gäller användningen av metatext som lotsar läsaren genom texten. Om struktureringen upplevs som för självklar kan ett ytrinriktat lärande bli resultatet för vissa elever [...] En analys inriktad på val av innehåll understryker betydelsen av en djup behandling av få innehållsliga teman. Färre och större innehållsliga teman tenderar att inbjuda till en fördjupad behandling av stoff, medan små splittrade stoffenheter gynnar ett ytrinriktat lärande. (sid 7).

Läroboken används både vid planering av och i genomförande av undervisning enligt Nelson (2006). Läroboken används på olika sätt av lärare, dels som ett praktiskt hjälpmedel, dels på ett djupare plan som har med lärarens syn på eleven, kunskap och lärande att göra. Läroboken används inte enligt pedagogisk och didaktisk teori, varken av lärare eller elever. Användandet av läroboken och dess innehåll saknar metakognitiva inslag samt ett sociokulturellt perspektiv på lärande.

I Juhlin Svenssons (2000) avhandling analyseras läromedels funktioner för både elever och lärare. Lärobokens möjlighet att skapa struktur är den främsta anledningen till användning men även för anpassning till elevers olika lärstilar och lärarnas användningssätt av läroboken. I linje med Wikman (2004) och Nelson (2006) framhåller Juhlin Svensson (2000) funktionerna för eleverna som källa för kunskap, styrning av innehållet samt möjlighet för eleverna att orientera sig och tydliggöra konkreta kunskapskrav. Resultatet bekräftar traditionen med läroböcker och visade att lärare som ofta använder läroböcker har ett mer traditionellt sätt att agera i klassrummet än lärare som mer sällan eller aldrig använde läroböcker. Läroböcker uppfattas som ett kulturellt verktyg framtaget för skolan och som en artefakt för utbildning.

I Koljonen (2020) avhandling framhålls lärarens centrala roll för undervisningen, men även läromedlets betydelse för lärandet betonas. Det är en tvärkulturell läromedelsstudie där finska handledningsböcker i matematik prövas i en svensk kontext. Studien bearbetar innehåll, form och typ av kommunikation som studeras samt hur läromedel används vid planering. Resultatet visar att de två länderna skiljer sig markant åt kring lärares tillvägagångssätt för planering av lektioner samt hur lärare väljer att använda läromedlen för att organisera sin undervisning. Orsaken är skilda normer kring planering och genomförande av lektioner i ämnet samt rutiner för vad som sker i klassrummen. En slutsats som dras är att det är svårt att importera läromedel från olika utbildningskulturella sammanhang samt hänsyn måste tas till förmåga eller kompetens att skapa läromedel då båda länderna följer sin respektive utbildningspraxis.

I en studie undersöker Norberg (2020) läromedel utifrån elevens perspektiv i matematik- ämnets årskurs 1, och elevens självständiga arbete med hjälp av den tryckta såväl som digitala läroboken. Resultatet visar att utformning såsom tydlighet i stället för komplexitet har betydelse för elevers meningsskapande och inläring. Elevens individuella arbete behöver stöd av läraren för att öka förståelsen inför en uppgift eller undervisningsmoment. Elever bör inte arbeta med matematikläroboken utan stöd av läraren om eleven inte redan behärskar dess

matematiska innehåll. Genom att använda en multimodal matematik, som inkluderar bilder av olika slag, och där alla teckensystem erkänns som likvärdiga, kan fler elever se sig själva som matematiska. Man beskriver läromedel som en guide för eleven som ger stöttning genom ett specifikt ämnesområde. Läromedlet har även en sorts fostrande roll, genom att det visualiserar och tydliggör vad matematikämnet är och kan vara.

3.2. Sammanställning av tidigare forskning

Både Nelson (2006) och Wikman (2004) menar att många läromedel saknar sociokulturellt perspektiv på lärande och utelämnar möjligheter till fördjupad kunskap och på så sätt bidra till reflekterande tänkande. Även Juhlin Svensson (2000) behandlar det sociokulturella perspektivet, där det framkommer att elevers olika lärstilar kan gynnas av ett läromedel för att skapa en grund för kunskapsutveckling. Vidare menar Juhlin Svensson (2000) och Englund (1999) att läromedlet ger eleverna förutsättning till förståelse för kunskapskraven de ställs inför, vilket Norberg (2020) tar ett steg längre utifrån sina studier i matematik genom att framhålla läromedlets fostrande roll och dess möjligheter till större förståelse för ämnets syfte för eleverna. Vidare betonas att eleverna inte bör arbeta utan stöttning av läraren inför nya uppgifter eller kunskapsområden, men väl inne i ett område beskriver hon läromedlet som en guide för eleven som på så sätt kan arbeta mer självständig. Nelson (2006) menar att annat material än läroböcker skapar en differentierad undervisning och att lärarens kunskapssyn, elevsyn samt didaktiska val av undervisning påverkar användningen av läromedel. Avsaknaden av läroböcker inom slöjdämnet, visar Holmberg m.fl. (2017) leder till användning av eget undervisningsmaterial vilket är ett arbetssätt som de framhåller utvecklar lärarnas professionalitet och kritiska förhållningssätt. Inspiration till det egenproducerade materialet får lärare genom internet i första hand som sedan anpassas till undervisningens ämnesområden och ger ett differentierat innehåll. Koljonen (2020) påvisar i sin forskning lärarens centrala roll inom matematikämnet undervisning där lektionsplanering och dess innehåll skiljer sig mycket åt mellan lärare. Hon lyfter den kulturella aspekten och de svårigheter hon sett i att använda samma läromedel i Sverige och Finland, där båda länderna utgår från sin utbildningspraxis i planering och organisering av undervisningen vilka skiljer sig markant mellan länderna. Englund (1999) har sammanfattat flertalet funktioner som ett läromedel kan bidra till. De är auktoriserande, sammanhållande och disciplinerande roll vilket också Wikman (2004) instämmer med. Andra funktioner Englund visar på är att läroböcker skapar gemenskap och sammanhållning samt underlättar för läraren i att utvärdera kunskap och frigör arbetstid.

4. Syfte och frågeställningar

Som blivande bildlärare har vi sett en avsaknad av läromedel i bildämnet. Läroböcker som stöd i undervisningen, digitala eller fysiska, verkar inte användas eller efterfrågas. Under föreläsningar och seminarier i vår lärarutbildning har diskussion kring läromedel uteblivit. Att bildlärare skapar eget undervisningsmaterial verkar ses som en självklarhet. I dagsläget finns ett författningsförslag att läromedel ska ingå i högskoleförordningen, vilket kommer påverka utbildningen av ämneslärare. I examen ska ämnesläraren ”visa förmåga att använda och värdera läroböcker, digitala läromedel och andra undervisningsmaterial” (se bilaga 5).

Vi vill fördjupa oss i bildlärarutbildares syn på läromedel i bildämnet och undersöka vilka uppfattningar som ligger bakom valet av att inte använda förlagsproducerat läromedel eller att tolka arbets sättet i undervisningen till förmån för att skapa eget läromedel. Studien tar avstamp i den generella forskningen kring läromedel och i andra skolämnen eftersom det inte gjorts någon forskning kring läromedel i bildämnet.

Syftet är att utveckla kunskap om vad *lärarutbildare med inriktning mot bild** anser om att använda läromedel i bildämnet i årskurs 7–9.

*fortsättningsvis kallade *lärarutbildare* eller informanter.

Syftet mynnar ut i följande frågeställningar:

1. Hur resonerar lärarutbildare kring användning av läromedel i bildämnet i åk 7–9?
2. Vilka möjligheter och begränsningar ser lärarutbildare med att bildlärare i åk 7–9 producerar eget läromedel?
3. Vad talar för och emot att använda förlagsproducerat läromedel i bildämnet i åk 7–9 enligt lärarutbildare?

Uppsatsen behandlar *bildämnet i åk 7–9*, vilket vi ofta benämner *ämnet* eller skriver utan benämning i texten. Kvaliteten på innehållet i ett förlagsproducerat läromedel är en grundläggande och viktig faktor vid användning av ett läromedel. I denna studie granskar vi dock inte läromedel i sig utan lärarutbildares uppfattning om användning av läromedel. För att besvara frågeställningarna genomför vi en kombinerad kvalitativ enkätundersökning med kvantitativa inslag.

5. Teoretiska utgångspunkter

I följande kapitel redogör vi för studiens teoribildning som tar avstamp i en sociokulturell tradition som har sitt ursprung i tidigt 1900-tal och Vygotskijs forskningsarbete inom lärande, utveckling och språk. Några av de som fört teorierna vidare är Lundgren m.fl. (2020) genom att sätta det i sitt sammanhang i vår nutida kultur. Delar ur den sociokulturella traditionen använder vi som ett teoretiskt ramverk vid analys av undersökningens empiriska material, vilka presenteras nedan.

5.1. Medierande redskap

Det sociokulturella perspektivet på lärande beskriver hur människor utvecklar förmågor som är kulturella i sin karaktär, det vill säga anpassade till sin kontext och omvärld. Dessa förmågor innefattar att läsa, skriva och räkna likväl som att lösa problem eller resonera i abstrakta termer. När vi tillägnar oss eller approprierar kunskap gör vi det genom att utveckla förmågor och till vår hjälp har vi olika typer av *medierande redskap*. De används för att förstå vår omvärld och agera i den och utgörs av både språkliga- och fysiska redskap (Lundgren, m.fl., 2020).

Läromedlet kan betraktas som ett medierande redskap som skapar förutsättningar att appropriera kunskap. Läroboken har en lång historia och har funnits sedan 1400-talet och har använts som läromedel lika länge som skolan har funnits. Elever i dagens skolmiljö har kulturellt betingad vana att finna kunskap och uppgifter i en lärobok (Säljö, 2014). Läromedel som medierande redskap är ett fysiskt redskap, som eleven kan hålla i sin hand och bläddra i, men är framför allt ett språkligt, genom vilket kunskapsutveckling möjliggörs, med dess innehåll av texter, illustrationer, grafer och andra bilder. De *språkliga redskapen*, beskrivs av Lundgren, m.fl. (2020) som mentala eller intellektuella, vilka vi nyttjar för att kommunicera och tänka. De *fysiska redskapen* är de materiella som används för att utföra en praktisk handling. Dessa två typer av medierande redskap samverkar då de komplettera varandra.

5.2. Stöttning och den proximala utvecklingszonen

För att möjliggöra utveckling av kunskaper behöver de användas genom ett faktiskt handlande. Kunskapsutveckling är inte samma sak som att lagra information i hjärnan, utan en resurs för att möjliggöra användning av kunskap i olika situationer samt för att lösa problem (Säljö, 2014). För att få vägledning i kunskapsutvecklingen behövs *stöttning*, bland annat genom medierande verktyg, såsom läromedel, och med hjälp av dessa kan utveckling i lärandet ske. När eleven ställs inför ett nytt kunskapsområde används *instruerande stöttning* (Sawyer, 2006). Denna typ av stöttning kan ske genom vägledning av läraren likväl som genom skriftlig handledning och instruktioner i ett läromedel under arbetets gång. Instruerande stöttning ska väcka elevers intresse och motivation. Den kan också skapa tydlig struktur för eleverna och underlätta elevers förståelse av ett ämnesområde och av det som

eleven förväntas göra (Bruner, 2002). Lärarens stöttning behöver anpassas till både enskilda elever likväl en hel skolklass. Olika elever har behov av olika typer av stöttning, både muntlig genom läraren och skriftlig genom läromedel, vilka samverkar och stärker varandra i undervisningen. Bruner (2002) framhåller att det är viktigt för elevers lärprocesser att kunna återgå till grundläggande begrepp och kunskapsområden, vilket läromedel kan erbjuda. Därmed får eleven chans att själva skapa mening, snarare än att memorera ett innehåll. En annan typ av stöttning är så kallad *fasetterad stöttning*, som innebär att läraren använder sig av flera olika redskap, källor och undervisningsmetoder (Puntambekar & Kolodner, 2005). Fasetterad stöttning används för att nå så många elever som möjligt och finna stöd som möter elevers olika behov. När två eller flera medierande redskap används ökar chansen att eleven förstår bättre och lättare utvecklar de förmågor som ett undervisningsmoment ämnar att utveckla.

Ur ett sociokulturellt perspektiv beskrivs lärande och utveckling som en ständigt pågående process. Nära sammankopplat med stöttning är *den proximala utvecklingszonen* (Lundgren, m.fl., 2020) vilket innebär att när man tagit ett steg i lärandet är man nära att ta nästa steg. Den nya kunskapen är inom räckhåll och man är i utvecklingszonen. I detta läge är man beroende av handledning och vägledning i användning av kulturella redskap. Genom handledning approprierar eleven kunskapen, med hjälp av en person så som en lärare, eller av instruktioner i en text, modell eller bild så som ett läromedel.

Vi gör tolkningen att flera typer av medierande verktyg behövs för att stötta elevernas kunskapsinhämtning. Här bidrar läraren som ett viktigt redskap men vi tittar på om läromedlet, det egenproducerade eller förlagsproducerade, kan utgöra ytterligare ett. Vi analyserar undersökningens empiriska material kring lärarutbildare syn på läromedel som medierande verktyg i stöttnings av eleverna utifrån sin proximala utvecklingszon.

6. Metod

I detta kapitel redogörs för studiens undersökningsmetod för att samla in det empiriska materialet. Vår undersökning är en kvalitativ undersökning med kvantitativa inslag. Framställning av enkätformulär, analys och hur vi tematiserat det empiriska materialet samt vår urvalsprocess presenteras. Avslutningsvis redogörs för vårt etiska ställningstagande och vi för en diskussion kring trovärdighet och giltighet.

6.1. Undersökningsmetod

Vi har valt att genomföra en enkätundersökning då forskningens syfte är att mäta vissa aspekter av sociala fenomen eller trender samt för att samla data för att pröva vår teori. Denna metod ansåg vi vara lämplig och användbar eftersom vi hade tillgång till datakällan, det vill säga de människor vi ville få information av, vilket innebar att vi kunde göra en totalundersökning. Distributionstekniken som användes var e-post med en länk till enkätfrågorna.

Vi har gjort en kvalitativ studie med kvantitativa inslag, vilket är en triangulering. En sådan kombination innebär att det empiriska materialet i vissa hänseenden kan kvantifieras samtidigt som studiens öppna frågor möjliggör en kvalitativ analys (Bryman, 2018). De slutna svarsalternativen gav oss bakgrundsinformation om våra informanter samt möjlighet att ta del av lärarutbildarnas syn på vetenskapliga funktioner som ett läromedel besitter. De öppna frågorna möjliggjorde att på ett djupare plan få ta del av målgruppens tankestoff och fånga upp fler aspekter kring synen på läromedel.

6.2. Frågeformulär

Fakta och påståenden om läromedel som återfinns i vårt frågeformulär har konstruerats med stöd av läromedelsutredningen (SOU 2021:70) och tidigare forskning kring läromedel generellt och i andra skolämnen. Utifrån lärarutbildarnas didaktiska perspektiv kan vår studie utgöra ett underlag till frågeställningar för framtida läromedelsforskning.

Efter studier i ämnet och enkätfrågorna var klara använde vi Googles forms, vilket är en applikation för formulär. Vi prövade ett färdigt designat formulär men insåg att vi behövde skapa formuläret på egen hand för att formulera frågorna så som planerat. För att pröva våra frågor fick en professor i ett annat ämne se över frågornas rimlighet och för att pröva ämnets innehåll rådfrågade vi en bildlärare för att säkerställa att frågorna i så stor utsträckning som möjligt kunde förstås inom bildämnet. Utifrån deras synpunkter korrigerade vi slutligen frågornas formuleringar så vi i så hög grad som möjligt skulle få trovärdighet och giltighet för vår undersökning.

När enkäten var klar gjorde vi ett testutskick bland ett 10-tal bekanta. Detta för att se att den fungerade tekniskt och praktiskt, både för dem att använda och för oss att se att svaren kom in som det skulle. De fick även ge respons på om det var något som var oklart kring våra

instruktioner och det praktiska svarandet. Därefter skickade vi den till vår handledare som gav de slutliga kommentarerna på framför allt enkätens innehåll och tidsåtgång att besvara.

För att skapa en första kontakt med målgruppen layoutade vi ett vykort som trycktes på ett tryckeri. Dessa skickades med post och nådde informanterna runt 25 april. Några dagar senare, 27 april, mejlade vi målgruppen med en bifogad länk till enkäten. Vi fick in 11 svar på enkäten fram till 3 maj då en påminnelse mejlades ut till målgruppen, förutom till de som responderat att de inte hade för avsikt att svara, med deadline 5 maj. För att försäkra oss om att vi verkligen fått svar från så många som möjligt skickade vi en ytterligare påminnelse till alla 5 maj, dagen för enkätsvarens deadline. Vi hoppades därmed få ytterligare någon att besvara enkäten genom att ta del av vår svarsfrekvens och därigenom kunde motiveras att besvara enkäten, alternativt att någon mer kunde meddela oss varför man valt eller inte hade möjlighet att svara, för att klargöra eventuella misstag vid definitionen av målgruppen, samt bortfall. För att förhindra bortfall genom att mejl hamnade i skräpkorgen skickade vi ut påminnelsen till var och en i stället för i grupp som tidigare i form av en hemlig kopia. I denna sista påminnelse tackade vi även de som deltagit i studien för visat engagemang genom att svara på enkäten. Sammanlagt var det fem informanter som mejlade och uppgav att de inte kunde eller skulle svara på enkäten. Vi fick totalt 30 enkätsvar av målgruppens möjliga 52, vilket gav en svarsfrekvens på 57,7% (vykort, mejl och enkät se bilaga 1–4).

6.3. Urval

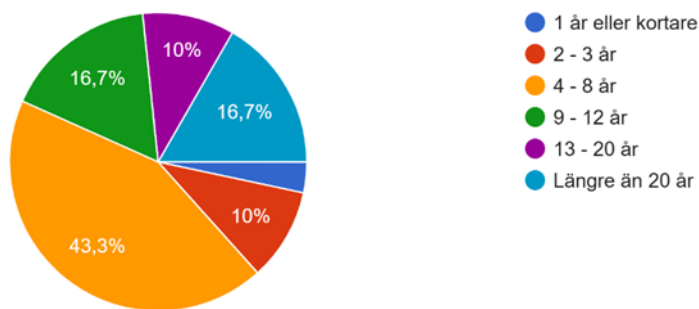
Vid fastställande av populationen tog vi med alla lärarutbildare inom utbildningsprogram för bildlärare. Vår bedömning var att samtliga lärarutbildare omfattades av ett 50-tal individer. I jämförelse med att göra intervjuer med ett urval av dessa, kunde hela populationen ingå i undersökningen som då utgjorde ett sannolikhetsurval. Detta blev ett avgörande argument för valet av urvals- och undersökningsmetod (Skärvad m.fl., 1999).

Den målgrupp vi vänder oss till är lärarutbildare med inriktning mot bildämnet på universitet och högskolor i Sverige. Dessa valdes då de är en sammansättning av människor som med hög sannolikhet har speciell kunskap inom vårt forskningsområde. Undersökningen riktar sig till denna grupp för att få svar på våra frågeställningar eftersom de har ett stort inflytande på blivande bildlärare samt i många fall har en gedigen erfarenhet av pedagogisk verksamhet och forskning. Ingen tidigare undersökning har gjorts i denna grupp, vilket gjorde gruppen extra intressant att undersöka. Antalet i gruppen är totalt 52 personer och vi lät samtliga ingå. Vi hade förhoppningar om en relativt hög svarsfrekvens då flertalet gjort egna studier och avhandlingar samt har frekvent kontakt med studenter genom undervisning och handledning.

Med vår handledares hjälp togs ett antal namn på lärarutbildare fram. Med dessa namn som utgångspunkt letade vi fram mejladresser från InSEAs medlemsregister samt högskolornas och universitetens hemsidor. Därefter mejlade vi en av dessa personer på respektive skola och bad dem återkomma med namn på sina kollegor, samt ringde och pratade med personer på institutioner och avdelningar för att tillföra ytterligare namn och säkerställa att informationen

var aktuell. De skolor som har lärarutbildare och därmed ingår i vår målgrupp är; Göteborgs universitet, Konstfack i Stockholm, Malmö universitet, Umeå universitet, Linnéuniversitetet och Högskolan Dalarna.

Bland de svarande är knappt hälften lektorer och lika många adjunkter samt en doktorand och en professor. Som grupp betraktad har de en lång erfarenhet av att utbilda bildlärare.

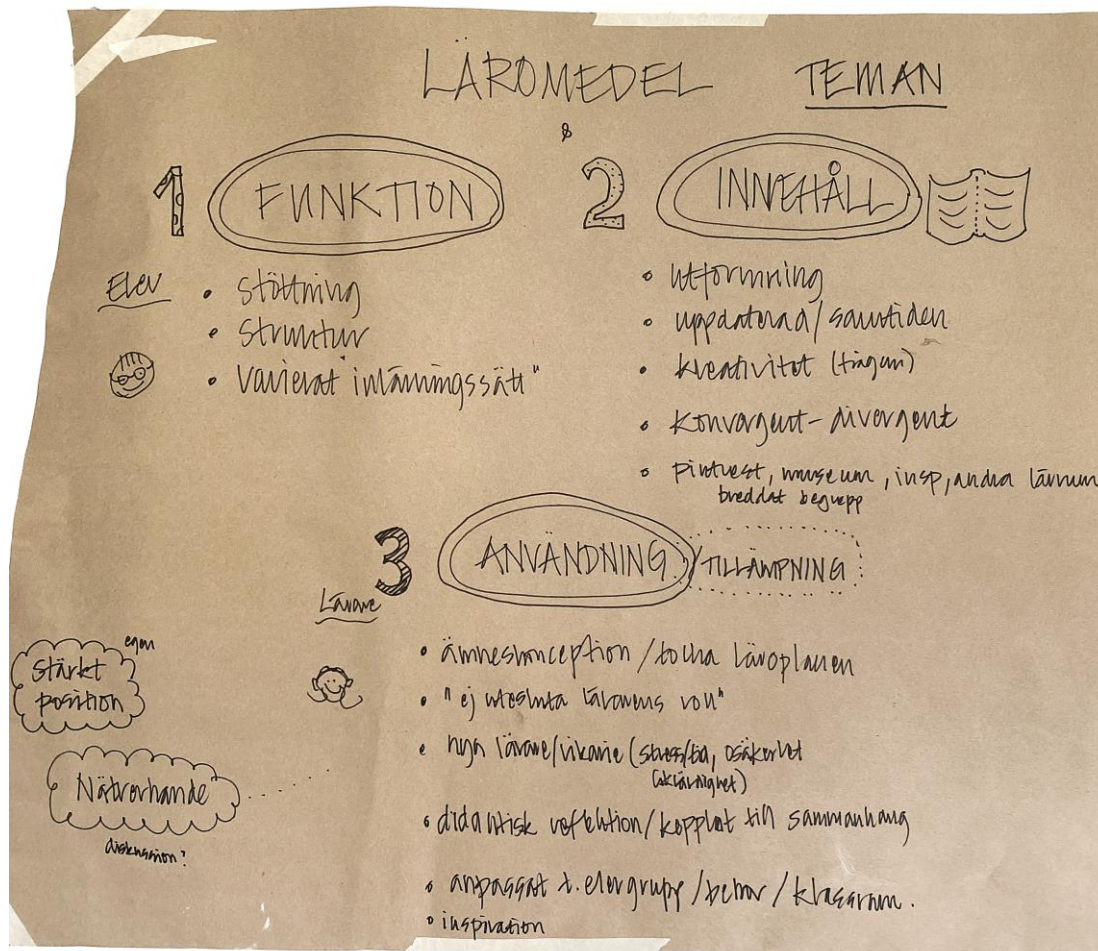

Figur 1 Undersökningens lärarutbildare har en gedigen erfarenhet av att utbilda bildlärare.

Inriktningen av vår studie hanterar grundskolan där drygt hälften av informanterna har erfarenhet att arbeta i. En motsvarande andel av informanterna uppgav att de varit eller är verksamma inom det estetiska yrkesfältet och ungefär en tredjedel av totalen är konstnärer. Dessa båda ytterligare arbetserfarenheterna, förutom som lärare på universitet i bild, bringar en god förutsättning att ge svar på våra frågeställningar. Dessa frågor kan vid en första betraktelse upplevas enkla men är långt ifrån självklara att besvara eller finns en samlad kunskap om.

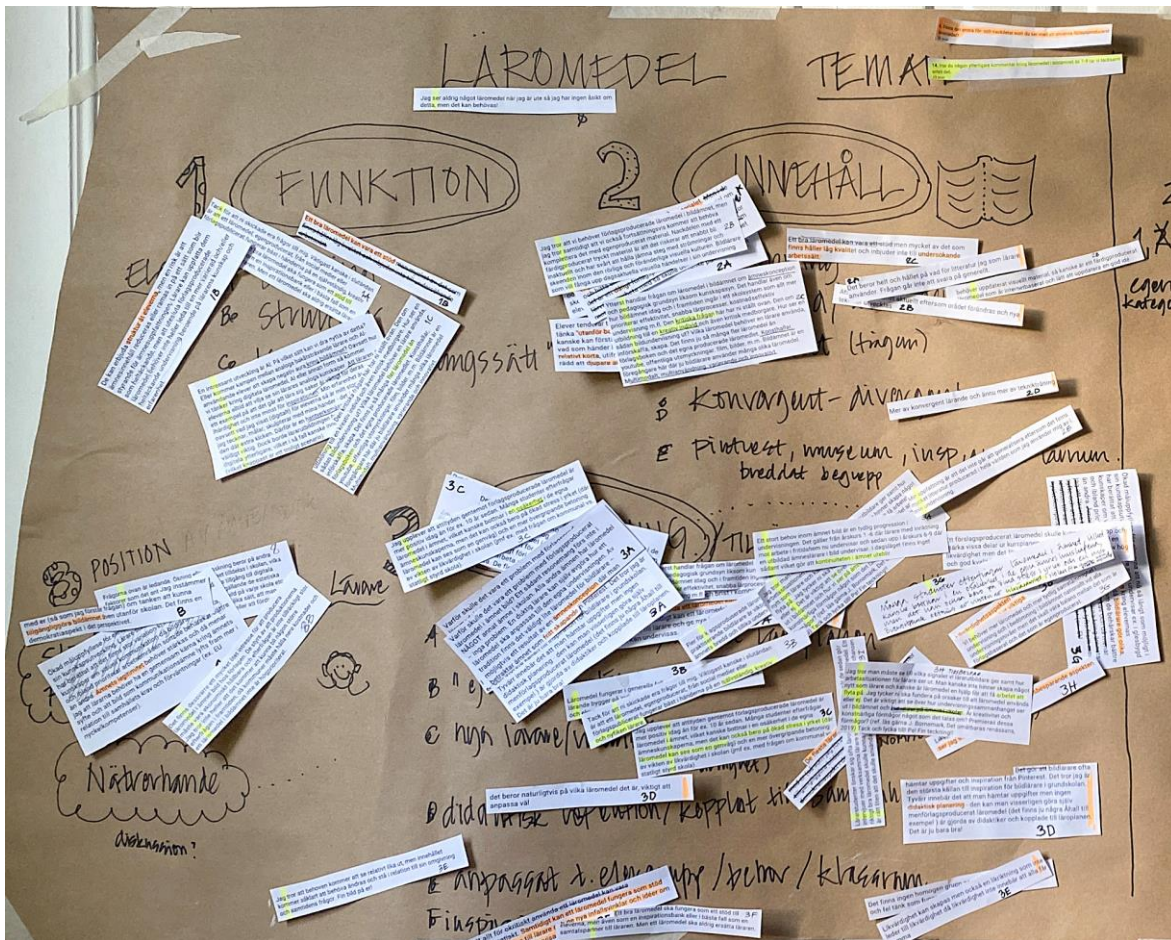
6.4. Analys av empirin

När enkätsvaren genom datamaterialet fanns på plats fick vi alla frågor automatiskt sammanställda ur programmet och de slutna frågorna med färdiga svarsalternativ presenterades i cirkel- och stapeldiagram. Ur datamaterialet kunde vi se enskilda svar men inte från vem. Vi sammanställde alla kommentarer från de öppna svaren i ett dokument. Efter noggrann inläsning delade vi på oss så att var och en av oss kunde analysera materialet självständigt och försöka se mönster i svaren. Därefter pratade vi ihop oss och prövade olika idéer och tematiseringar. Vi valde inledningsvis att arbeta utifrån de tre temana funktion, innehåll och användning/tillämpning. Vi klippte ut varje citat och kodade dem utifrån dessa teman. Därefter läste vi varje citat igen, stämde av dem mot respektive fråga och klassificerade citaten i undergrupper till temat.

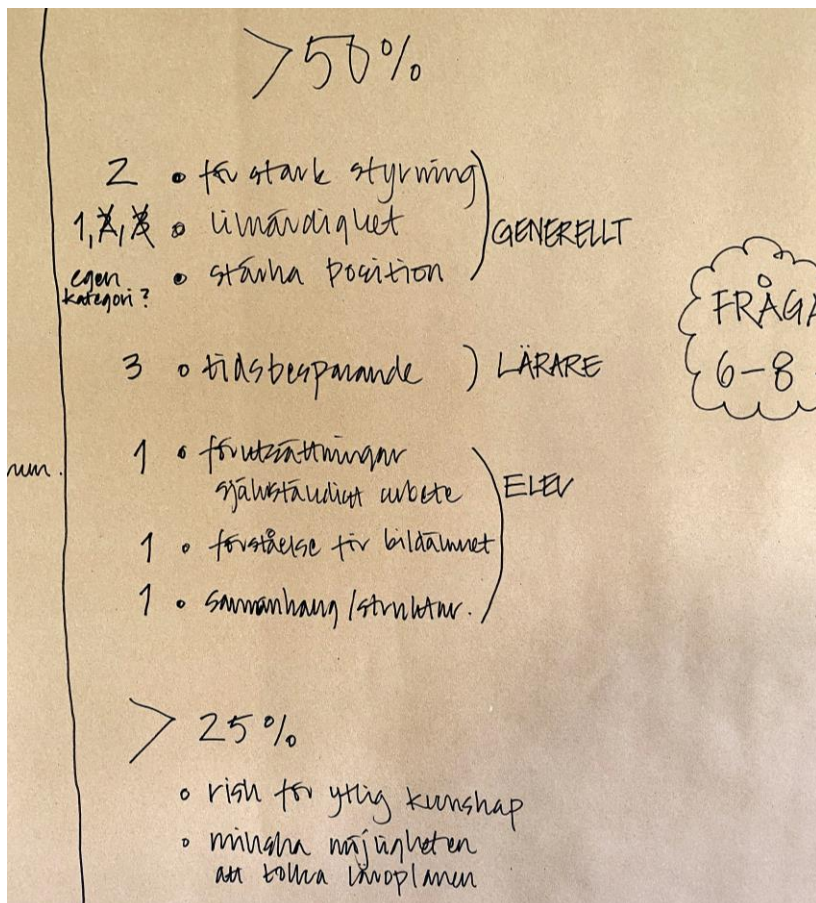
Figur 2 Fotografi över den pågående processen kring tematiken där tre teman är på väg att bli fyra.

Vi insåg att flera citat inte kunde passa in i tematiken så efter ytterligare resonemang och förflyttningar av svarsbladen tillkom ett ytterligare tema. Slutligen valde vi fyra teman med utvecklade rubriker; (1) läromedel som kunskapsutvecklande funktion för eleverna, (2) innehållets betydelse för läromedel, (3) bildlärares tillämpning av läromedel, och (4) inspirationskälla till läromedel och kulturella aspekter. Vi prövade temana mot våra enkätfrågor och frågan om för- och nackdelar med läromedel fördelades inom alla tre teman, medan möjligheter och begränsningar av egenproducerat material snarare handlar om innehåll och tillämpning där bildlärares situation blir mer central. Temarubriken kom att handla mer om elevens nytta eller funktion av läromedel enligt lärarutbildarnas syn. För att få svar på hur lärarutbildaren resonerar kring bildämnet valde vi en enkätfråga om förlagsproducerat läromedel som prövade om man via ett läromedel kan utveckla kreativ förmågan hos eleven. Svaren på dessa frågor tenderade att kategoriseras till temat innehåll som till viss del ger svar på vår fråga. I figur 3 har vi fotografier en modell vi använt i vårt analysarbete av svaren. Här har svaren kodats och färglagts utifrån tillhörande fråga och tema.

Figur 3 Fotografi över vår analysmodell för att kategorisera svaren

Vi har tre perspektiv på läromedel och dess funktion som formulerats till påståenden med färdiga svarsalternativ. Dessa svar dokumenteras under samma tematik men presenteras kvantitativt. Perspektiven är fördelade i tre områden *generellt*, *lärare* och *elev*, utifrån frågorna 6 – 8 i frågeformuläret, vilket visas i figur 4. Andra kvantitativa data presenteras i stapel- och cirkeldiagram där vi visar svaren samt dess procentuella fördelning.

Figur 4 Fotografi över analysmodell över kvantitativt resultat.

För att se om vår population hade olika uppfattningar kring läromedel prövade vi att kategorisera två grupper och ställa dem mot hur de svarat på påståenden som har utgångspunkten i två perspektiv; lärar- resp. elevperspektiv. Detta för att kunna analysera eventuella mönster i svaren samt för att få en överblick över hur gruppen svarat på frågorna. Två grupper valdes, en lärarutbildargrupp som uppgett att de har undervisat i grundskola samt en lärarutbildargrupp med yrkeserfarenhet av konstnärskap. Hur hela gruppen besvarat på respektive påstående presenteras i stapeldiagram. Det är tolv påståenden totalt. All övrig kvantitativa data analyseras i resultat- och diskussionsdelen i uppsatsen.

6.6. Etiska ställningstaganden

Vi har tagit hänsyn och övervägt Vetenskapsrådets forskningsprinciper gällande vad vi mäter och hur vi presenterar våra resultat, delar information samt hur vi generaliserar vad som citeras. Vi har övervägt de fyra forskningsprinciperna; *informations-*, *samtycke-*, *konfidentialitetes-* och *nyttjandekravet*, vilken Vetenskapsrådet kommunicerar i skriften *God forskningssed* (2017). Vi har redogjort för deltagarna om deras frivillighet att delta samt informerat om undersökningens syfte, vilka vi är och hur de kan nå oss samt studiens sammanhang. Vi följer nationella lagar. Vi har anonymiserat svaren genom att inte namnge någon person, vilket vi inte heller har haft möjlighet att göra eftersom svaren sammanställdes anonymt med automatik. Informanterna har själva fått delge vilken erfarenhet de har relaterat

till sin tjänst på universiteten. Akademisk titel framgår på universitetens hemsidor, men vi valde att inte använda informationen i vår dokumentation eftersom det kan utpeka någon speciell individ. Vår population kan mycket väl känna igen varandra med tanke på deras gemensamma yrkesområde och forskningsfält samt är en relativt begränsad grupp.

I samband med utskicket av enkäten informerade vi om att vi tagit hänsyn till etiska forskningsprinciper. Vi har också varit transparanta genom att skicka e-postmeddelanden från en känd källa där vi tillhandahöll vår e-postadress och telefonnummer för att kunna besvara eventuella frågor (se bilagor 1 och 3).

En etisk aspekt att beakta är att våra informanter kan upplevt påtryckning att delta, då vi uttryckte tacksamhet över att många redan hade deltagit i undersökningen. Vi ska inte underskatta den etiska forskningsaspekten när det gäller möjligheten till att en grupps påverkan kan ha uppstått vid valet att besvara enkäten. Slutligen kommer vi endast att använda vår empiriska data och publicera uppsatsen i etablerade databaser som administreras av Göteborgs universitet.

6.7. Diskussion om tänkbara felkällor

I planeringen av undersökningen då vi gjorde urvalet, framkom fördelen med en enkät, jämfört med intervjuer, då vi kunde nå alla. Dessutom kunde vår valda metod utföras inom den begränsade tidsramen. Genom att använda en enkät som metod kan vi dock ha påverkat informanterna i hur vi ställde frågorna och att vi använde fasta svarsalternativ i den kvantitativa delen. Bryman (2018) påpekar att strukturen i en kvantitativ studie begränsar frågorna till specifika begrepp. En begränsning i metoden att använda enkät var att vi inte kunde få ytterligare förklaringar i de öppna svaren, i den kvalitativa delen, vilket kan ha lett till feltolkningar.

En tänkbar felkälla i vårt material kan hänvisas till frågeformulärets fråga 13 som behandlar läromedel i framtiden. Här användes de givna svarsalternativen ökning av, minskning av eller oförändrat behov av läromedel i framtiden. Tre personer har uppgett att de inte kunde besvara frågan. Möjligen kan utformningen av frågan vara svår att ta ställning till eftersom vi inte vet i vilken utsträckning läromedel används idag. Vi vet inte heller varför befintliga läromedel inte haft genomslag i bildundervisningen. Två personer refererar till frågan: ”Kan inte svara på fråga 13, har ingen uppfattning” samt ”... kan inte svara på frågorna under 13.” En ytterligare förklaring till orsaken till att kunna bedöma framtiden kanske har sitt svar i att läromedel och framtida behovet av läromedel har ett samband med ekonomisk påverkan.

En ytterligare tänkbar felkälla är definitionen av begreppet läromedel, det vill säga hur man uppfattar vad ett läromedel är och innehåller. I vår inledning framkommer att man redan under 1960-talet hade svårt att enas kring begreppet läromedel och läromedelsutredningen under 2020-talet återkommer till detta och föreslår att lagstadga en text om läromedel. Även om vi i enkäten inleder med vår definition av begreppen förlagsproducerat- respektive

egenproducerat läromedel är begreppen otydliga och associeras oftast med läroboken. En informant skrev; ”Min uppfattning är att det inte går att generalisera eftersom det finns mycket litteratur producerad i hela världen som jag använder mig av i min undervisning”. Vår tolkning av detta svar är att informanten menar att läromedel omfattar all litteratur och bildtillgångar.

I enkäten formulerar vi oss *ett förlagsproducerat läromedel som är anpassat till bildämnet åk 7–9*. Med anpassat menar vi till gällande kurs- eller ämnesplan samt läroplan. Detta kunde, och borde, varit mer explicit definierat i enkäten. Vi ser även svårigheten i att resonera i hypotetiska termer gällande läromedel.

Vi har mottagit ett flertal beskrivande resonemang om betydelsen av läromedel för bildlärare och hur det påverkar dem. Det bör noteras att dessa resonemang endast representerar lärarutbildarnas syn på hur läromedel används i undervisningen.

6.7.1. Trovärdighet och giltighet

Kvantitativa studier använder oftast begreppen validitet och reliabilitet för att beskriva forskningens trovärdighet och giltighet. I kvalitativa studier har det visat sig vara problematiskt att använda dessa två begrepp varför man oftare numera använder trovärdighet och giltighet. Då vår studie har inslag av både kvalitativ och kvantitativ art använder vi alla dessa begrepp. Enligt Bryman (2018) kan en enkät reproducera det vill säga så kan vår undersökning utgöra en extern reliabilitet. Däremot kan det vara svårt att återge de kvalitativa svaren igen och ta del av våra informanternas resonemang som är vårt främsta material i studien. Det innebär att den externa validiteten begränsas till att dra generella slutsatser enbart förknippade med vår kvantitativa del.

Validitet utgör om vi mäter det vi uttryckligen säger vi vill mäta. Det är svårt i kvalitativt material att formulera mätbara resultatet och studera dessa anser Bryman (2018). Vi kan exempelvis inte säga något om läromedlens kvalitet, för då skulle validiteten minska. Det vi kan uttrycka är endast vad våra informanter uttrycker om kvalitet. De insamlade svaren måste dessutom verkligen säga något om det som utredningen avser att säga något om.

7. Resultat

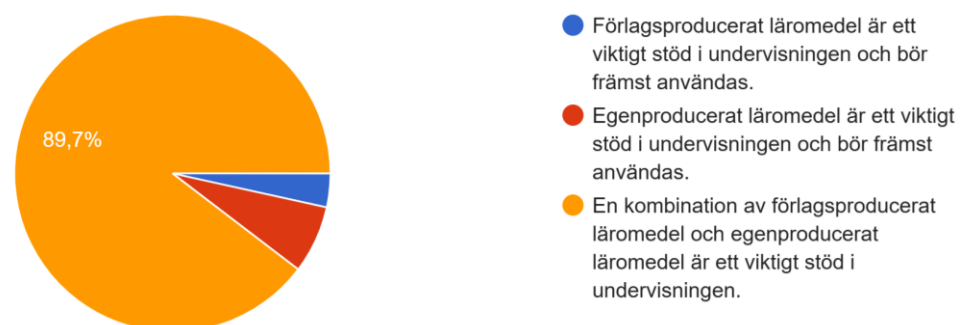
I följande kapitel redovisas resultatet av det empiriska materialet. Som struktur i kapitlet följer vi vår tematiska uppdelning;

- 1) läromedel som kunskapsutvecklande funktion för eleverna
- 2) innehållets betydelse för läromedel
- 3) bildlärares tillämpning av läromedel
- 4) inspirationskälla till läromedel och kulturella aspekter

Inledningsvis presenteras lärarutbildarnas uppfattning om vilken typ av läromedel som bör användas som stöd i bildundervisningen.

För att få insikt i lärarutbildarnas grundinställning till läromedel ställde vi frågan om vilken typ av läromedel som främst bör användas som stöd i bildämnet. Deras åsikter var att en kombination av förlagsproducerade och egenproducerade läromedel bör användas i undervisningen, vilket nästan 9 av 10 informanter svarare. Se figur 5.

29 svar

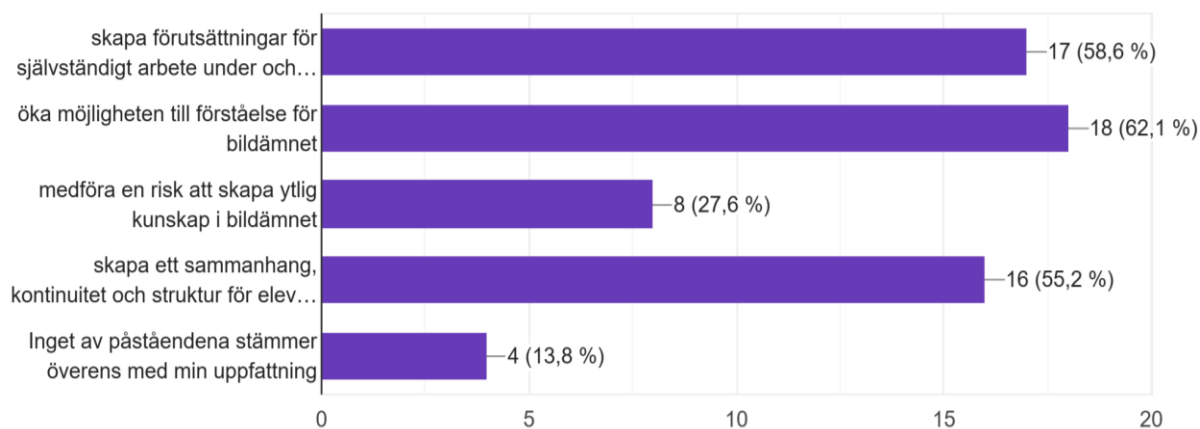

Figur 5 Bildlärarutbildare anser att en kombination av läromedel är ett viktigt stöd i undervisningen.

7.1. Läromedel som kunskapsutvecklande funktion för eleverna

Våra informanter fick svara på om de instämde med fyra påståenden om vad ett förlagsproducerat läromedel kan bidra med. Det var ett övervägande antal som valde att besvara tre av fem påståenden. Av 29 svar var det fyra som uppgav att inga av påståendena instämmer med deras uppfattning. Drygt hälften av informanterna ser fördelar med förlagsproducerat läromedel genom att skapa förutsättningar för *självständigt arbete under och efter lektionstid. Att öka möjligheten till förståelse för bildämnet* anser 18 av informanterna, vilken var det påstående som fick högst svarsfrekvens i frågan. Förlagsproducerat läromedel kan *skapa ett sammanhang, kontinuitet och struktur* för eleverna

enligt lärarutbildarna och de var 16 som uttryckte den uppfattningen. Ett par lärarutbildare har även uppgett *struktur eller stöd som en fördel* med förlagsproducerat läromedel när de fick formulera sig fritt.

Figur 6 Påståenden om hur ett förlagsproducerat läromedel kan påverka elever i sitt lärande. (förtydligande av påstående 1: skapa förutsättning för självständigt arbete under och efter lektionstid, samt 4: skapa ett sammanhang, kontinuitet och struktur för eleverna).

Av de informanter som deltog i undersökningen uppgav 8 att de ser en risk med användningen av förlagsproducerat läromedel genom att ge en ytlig kunskap i bildämnet. Baserat på de öppna svaren framkommer att läromedel behöver betraktas i ett sammanhang som kräver en mer ingående behandling av dess innehåll. En informant uttrycker på följande sätt ” Om läromedlet används utan kontextualisering så kan det leda till att eleverna lämnas ensamma och utan stöd i att tolka läromedlet, vilket kan hämma lärande och kreativitet.”

7.2. Innehållets betydelse för läromedel

En samstämmighet finns bland våra informanter om att innehållet har stor betydelse för att få till ett bra förlagsproducerat läromedel. En informant beskrev att det finns ett behov av att uppdatera materialet, dels för att bildämnet är i förändring och dels att det utvecklas med nya tekniker. En kommentar talande för flertalet och löd: ”Det är ju helt beroende på kvaliteten och vem som producerat läromedlet. Dvs. Det kan vara bra om läromedlet är relevant, håller god kvalitet och används med professionellt omdöme”. Utformningen kom också att resoneras kring gällande arbetssättet att skapa egenproducerat läromedel. Angående egenproducerat läromedel tas även ett professionellt omdöme upp som en utmaning, då det ”kräver kritiskt omdöme och blick. Det som sprids inte är dåligt eller används så lektionen blir ett ‘låt gå’ att undervisning ‘blir snabba lösningar och ibland förenklade övningar’ ”. Eller som ytterligare en informant uttrycker ”Om material används rakt av oreflekterat vilket det också görs pga. tidsbrist av lärare, finns risken att sprida enkla lösningar på bildundervisning”.

En ytterligare reflektion finns om kvalitetssäkring av innehållet vid arbetssättet att skapa egenproducerat innehåll, då ”det är en övervikt av vissa typer av lektioner/övningar/material

som gärna delas på ex Facebook, vilket kan ge en övervikt mot en viss typ av innehåll och därigenom också värderingar förknippade med dessa” samt att ”det ofta saknas faktakontroll som skulle behöva vara en del i detta producerade”. Innehållet av materialet omnämns också som en risk för ett urvattnat lärande då ”man väljer läromedel slentrianmässigt och utan djupare innebörd – *trampa vatten*”.

En aspekt som nämndes av några få var möjligheten till att koppla områdets förändring, utveckling med nya tekniker och hur material kan fogas samman, exempelvis finns behovet av uppdaterat visuellt material. Även artificiell intelligens påverkan nämndes.

7.2.1. Läromedels innehåll och stöttning av kreativ förmåga

Vid frågan om ett förlagsproducerat läromedel kunde bidra till att eleven utvecklar kreativitet, menade flertalet att det beror på utformningen och dess innehåll. En informant uttryckte det ”om ett ‘färdigt material’ som en bok är ska kunna stötta kreativ utveckling behöver materialet ställa fler frågor än presentera svar” och en annan informant menade att ”en bok/digitalt läromedel eller genom en lärargenombgång har mindre betydelse, jag upplever att själva designen av uppgifterna och ramarna för uppgiften är av större betydelse för att simulera kreativa arbetssätt och/eller bildlösningar”.

En annan synvinkel på frågan är att betrakta utvecklingen av elevens kreativitet genom ett läromedel som ”en kritisk fråga” eller enligt vår tolkning av svaret som att det finns ett behov av att fördjupa i eller bredda innehållet av läromedel för att möjliggöra lärandet av ett kreativt arbetssätt och främja utvecklingen. Ett annat perspektiv på möjligheterna med läromedel är att deras utformning kan ha en tendens att likrikta eleverna och därigenom hämma kreativiteten. En informant uttryckte det på följande sätt:

Elever blir mer målstyrda och har svårt att tänka ´utanför boxen´, något som färdiga digitala material kanske kan förstärka. Svårt att veta, men blir intressant att se vad som händer i framtiden. En annan sak är att uppgifter är relativt korta, utifrån min begränsade erfarenhet, och jag är rädd att djupare arbetsprocesser inte sker så ofta.

Ett direkt och tydligt svar på om vad förlagsproducerat läromedel kan bidra, beskrev en informant den kreativa processen.

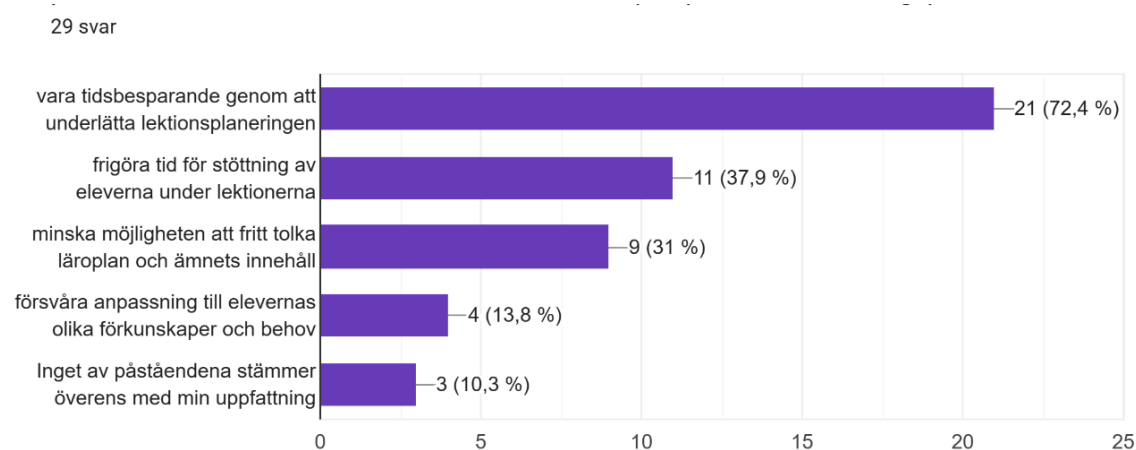
Att bildlärare är bra på att variera undervisningens innehåll och form. Att eleverna ges möjlighet att visuellt visa sina kunskaper kreativt genom att formulera ett syfte som sedan går in i en process som når fram till en slutprodukt där eleven utvecklar förmågan att tolka, analyser och kritisk granska resultatet i förhållande till intentionerna. Det är en del i den kreativa processen att få uttrycka sig visuellt; i, med, om och genom olika material och tekniker.

Ytterligare en infallsvinkel på kreativitet av en lärarutbildare är enligt följande.

Absolut. Ett genomarbetat förlagsproducerat läromedel av skickliga författare med erfarenhet från kreativt skapande bör kunna presentera och föreslå stimulerande och roliga uppgifter som stimulerar elevens fantasi och kreativitet.

7.3. Bildlärares tillämpning av läromedel

Våra bildlärairutbildare fick svara på om de instämde med fyra påståenden om vad ett förlagsproducerat läromedel kan bidra med. Av 29 svar var det tre som uppgav att inga av påståendena instämmer med deras uppfattning. I figur 7 kan man utläsa att 21 av 29 informanter instämmer med att ett läromedel kan *vara tidsbesparande och underlätta lektionsplaneringen* för bildläraren. Det är det påståendet som flest har instämt med av alla 12 påståenden i enkäten. Läromedlet försvårar anpassning till elevernas olika förkunskaper och behov var nackdelen för knappt 14 %.

Figur 7 Påståenden om hur ett förlagsproducerat läromedel kan stötta eller missgynna läraren i undervisningen

Vi har undersökt om svaren skiljer sig åt baserat på lärarutbildare bakgrund, inklusive deras erfarenhet som lärare, från grundskolan och av konstnärskap. För att identifiera eventuella mönster använde vi påståendena från de färdiga svarsalternativen i fråga 6 och 7, vilka handlade om läromedels funktioner i förhållande till läraren och till eleven. Utifrån deras profiler framkom ett resultat för konstnärsprofilen.

Konstnärsprofilen bestod av 9 informanter som antingen hade eller var verksamma som konstnärer. Av dessa bekräftade endast 6 av dem att ett förlagsproducerande läromedel var *tidsbesparande genom att underlätta lektionsplaneringen*. Detta låg i linje med vad 21 personer i hela undersökningen svarade. Det intressanta var att de inte valde att bekräfta påståendena om att läromedlet *frigör tid för stöttning av eleverna under lektionerna* samt att det *försvårar anpassning till elevernas olika förkunskaper och behov*. Endast en person av de 9 lärarutbildarna i denna grupp valde att bekräfta påståendet om att *minska möjligheten att fritt tolka läroplan och ämnets innehåll*.

7.3.1. Öppna svar om bildämnet och lärarens roll

Bildlärarutbildare ger en beskrivning av hur det ser ut för bildlärare på skolorna och delar därigenom sin syn på både arbetsmiljön och hur undervisningen påverkas, enligt undersökningens kvalitativa frågor. En av dem uttrycker följande:

Jag tror man måste se till vilka signaler vi lärarutbildare ger samt hur arbetssituationen för lärare ser ut. Man kanske inte hinner skapa något nytt som lärare och kanske är läromedel en hjälp för att få arbetet att flyta på [...] Det är viktigt att se över hur undervisnings-sammanhang ser ut i bildämnet och hur vi ser på ämnet i skolan. Är kreativitet och konstnärlig förmåga något som talas om? Premieras dessa förmågor?

Ämnet påverkar synen på läromedel och en lärarutbildare ser faran med att använda förlagsproducerat läromedel och uttrycker det som ”att alltför okritiskt använda ett läromedel kan vara problematiskt”. Dessutom beskrivs svårigheten att anpassa läromedlets innehåll till alla elever. ”Det finns ingen homogen grupp som mottagare med ett rätt och fel tänk som fungerar för alla”. Flertalet har resonerat kring bildämnet, dess tolkning, bredd, djup, sekvens och grundsyn. Flera olika perspektiv har framförts, och en lärarutbildare uttrycker det som att det

”Ytterst handlar frågan om läromedel i bildämnet om ämneskonception och pedagogisk grundsyn liksom kunskapssyn. Det handlar även om hur bildämnet idag och i framtiden ingår i ett skolsystem som alltmer prioriterar effektivitet, snabba lärprocesser, kostnadseffektiv undervisning m.fl.”

Det finns informanter, även om dessa är i minoritet, som endast ser tydliga fördelar och har ett lösningsorienterat sätt att se på förlagsproducerat läromedel. Följande citat är ett exempel på det.

Varför skulle det vara ett problem med förlagsproducerat läromedel i bild? Ett sådant resonemang förs inte i NÅGOT annat ämne i skolan. Alla andra ämnen har läromedel - inga problem. En duktig lärare kan själv avgöra hur ett läromedel ska anpassas till den egna undervisningen. Av tradition finns det väldigt lite läromedel för bildlärare - möjligtvis ett resultat av en ämneskonception där man betraktar ämnet som fritt skapande. Det gör att lärare ofta hämtar uppgifter och inspiration från Pinterest. Det tror jag är den största källan till inspiration för bildlärare i grundskolan. Tyvärr innebär det att man hämtar uppgifter men ingen didaktisk planering - den kan man visserligen göra själv men förlagsproducerat läromedel (det finns ju några, Åhall* till exempel) är gjorda av didaktiker och kopplade till läroplanen. Det är ju bara bra!

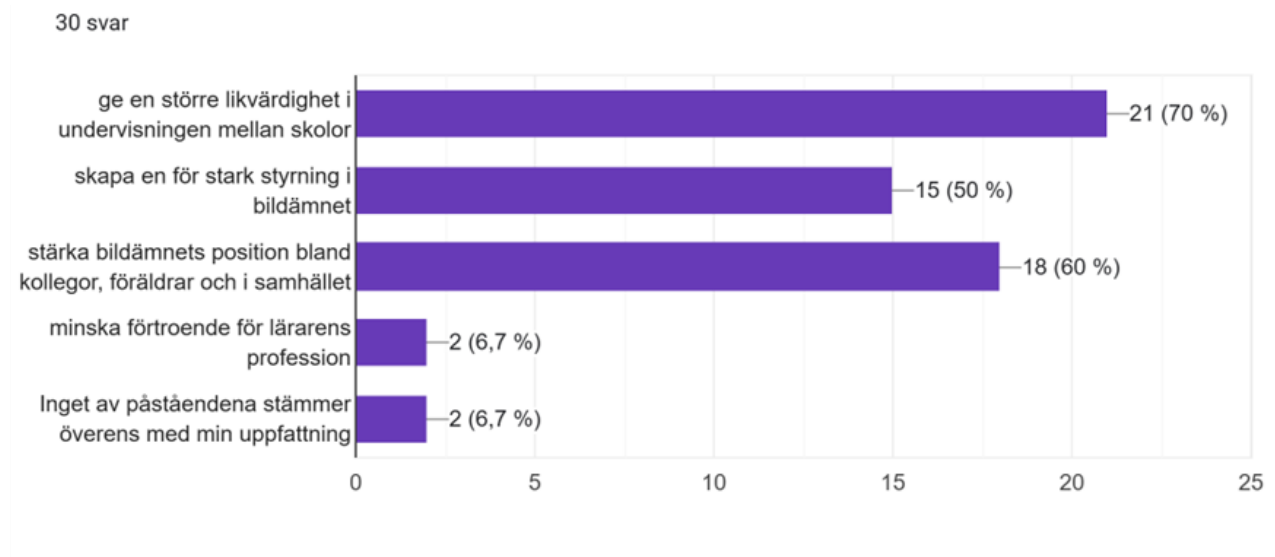
Förklaring: * Matilda Åhall är bildlärare och läromedelsförfattare till bland annat Digilär Bild 7-9 (2021).

Bildlärarens kompetens har engagerat informanterna, där förlagsproducerat läromedel kan vara ett ”stöd för nyutbildade bildlärare eller vikarier som saknar utbildning” och en annan menar att ”många studenter efterfrågar läromedel i ämnet, vilket kanske bottenar i en osäkerhet i de egna ämneskunskaperna”. Informanten ser också att ökad stress i yrket kan medföra att man ser läromedel som en enkel lösning. Ett läromedel kan, vilket en annan informant uttrycker det, fungera som ”... inspirationsbank eller i bästa fall som en samtalspartner till läraren”.

Flertalet beskriver lärarens roll som den viktigaste resursen i skolorna och vissa menar att läraren aldrig kan ersättas av ett läromedel utan en interaktion mellan lärare och elev är i prioritet. Somliga ser dock att ett läromedel kan anpassas av läraren till elevgruppen. ”Viktigast kanske i slutändan är att ett läromedel, egenproducerat, från sociala medier eller förlagspublicerat fungerar bäst i händerna på en självständig, kreativ och nyfiken lärare.”

7.4. Inspirationskälla till läromedel och kulturella aspekter

Våra informanter fick möjlighet att svara på fyra påståenden om vad ett förlagsproducerat läromedel kan bidra med. Figur 10 visar resultatet av deras svar gällande läromedlets funktion i förhållande till skolan och dess omgivning. Två av informanterna angav att de inte instämmer med något av påståendena. Över två tredjedelar av lärarutbildarna anser att en viktig funktion för ett förlagsproducerat läromedel är att det skapar likvärdighet i undervisningen mellan olika skolor.

Figur 10 Påståenden ur ett samhälleligt och generellt perspektiv på förlagsproducerat läromedel i bildämnet i skolan.

När lärarutbildarna formulerar sina åsikter fritt tar några upp aspekten om likvärdighet. En informant uttrycker att

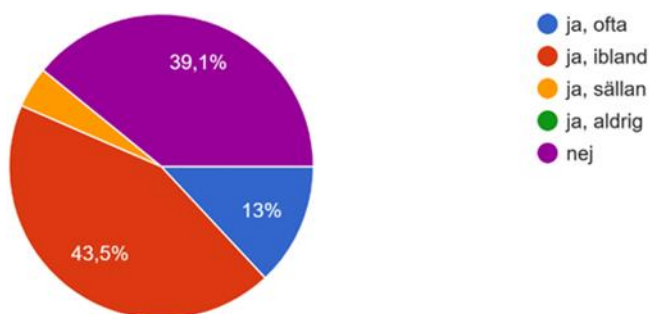
lärare som undervisar exempelvis i glesbygd har berättat att det finns stor variation kring elevernas kunskaper om visuell kommunikation då bildlärare gör olika, och ibland prioriteras arbetsområden som de behärskar bättre än andra. Ämnets legitimitet behöver stärkas och då menar jag att lärarna behöver en gemensam kärna kring ämnets syfte.

En vidareutveckling av likvärdighetsaspekten belyser även frågan kring bedömning, vilket ett par informanter tar upp. Att stärka bildämnets position bland kollegor, föräldrar och i

samhället anser 18 av lärarutbildarna att ett förlagsproducerat läromedel kan bidra med. En informant beskriver det med egna ord. “Jag instämmer med er (så som jag förstår frågan) om tanken att kunna tillgängliggöra bildämnet även utanför skolan. Det finns en demokratiaspekt i det perspektivet”.

7.4.1. Läromedel från högskoleundervisning som källa

En källa till egenproducerat läromedel är att återanvända material från den egna bildlärarutbildningen. Dessa kan bestå av pedagogiska texter eller läromedel som lärarutbildare har skapat i form av avhandlingar, böcker eller artiklar. Flertalet lärarutbildare besöker skolor samt får vid andra tillfällen förfrågningar från tidigare studenter om att använda denna typ av material. Uppfattningen om i vilken utsträckning materialet återanvänds är delad. Omkring 65 procent skattar att deras material återanvänds i någon form i bildlärares undervisning medan resterande svarar att de inte har någon uppfattning om detta görs.

Figur 11 Användning av undervisningsmaterial i skolan.

7.4.2. Egenproducerande läromedel skapar samhörighet och kompetens

Bildlärare har av tradition delat egenproducerat läromedel via sociala medier och annat nätverkande. Flertalet av de svarande såg möjligheter med denna arbetsmetod. Tre olika aspekter utmärkte sig bland svaren och en är den *sociala samhörigheten* där man lyfter “nya typer av kollegialitet utanför arbetsplatsen” och ”fördelen är en samhörighet och kommunikation bland lärare” samt “ofta är de ensamma på sina skolor”. En andra är *möjligheten till kompetenshöjning* och ett svar lyder “Bildlärares möten med andra och andras idéer och tankar om hur och vad bildämnet är och kan vara är en viktig del att fördjupa och utveckla lärarens kunskaper om ämnet.” En tredje kategori utgjorde en inspirationskälla för ett mer *varierat undervisningsinnehåll*. Ett svar löd att det ”kanske inte blir så samlat material, men å andra sidan blir det kanske mer diversifierat.” Ett av de mest positiva svaren kring delningskulturen kom från en informant som framhöll att hen såg ” mest möjligheter eftersom lärare i dagens digitala samhällsstruktur med lätthet kan utbyta erfarenheter oavsett geografisk spridning. Begränsningar fick jag tänka på ett tag och kom inte på någon. Ja ser det av godo att lärare skapar nätverk och delar erfarenheter och kunskap

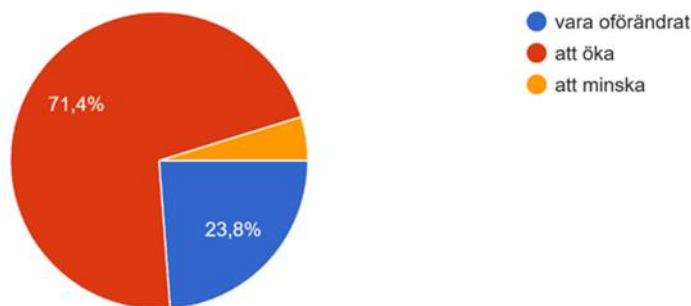
med varandra.” Flera informanter såg dock även nackdelar med denna metod, då uppgifter tagna ur sitt sociala, kontextuella och didaktiska sammanhang ”kan påverka en grundligare egen didaktisk reflektion i relation till elevens lärande, dvs att den inte görs”. En annan informant såg dessa risker och lyfte även aspekten kring likvärdighet. “... det negativa är att alla egenproducerade läromedel som cirkulerar rimligtvis inte är lika pedagogiska och lämpliga. Det gör att bildundervisningen i hög grad styrs av enskilda lärares val vilket gör att det blir svårt att få likvärdighet i olika skolors utbildning”.

7.4.3. Läromedlets framtida roll

Läroretbildarna fick sja om läromedlets framtid, kring både förlagsproducerade och egenproducerade läromedel. De fick även svara på hur de uppskattar internets betydelse som källa till läromedel i framtiden. Vad man trodde gällande framtida behovet av läromedel, både förlags- och egenproducerat, var läroretbildarna samstämda kring. Det är 33 % som förutspådde en ökning medans i stort sett samtliga resterande informanter uppskattade ingen förändring.

Som framgår i figur 12 tror 71,4 % av informanterna att behovet av internet som kunskapsstöd kommer öka i framtiden, ett fåtal att det kommer minska och resterande 23,8 %, att det kommer vara oförändrat.

21 svar

Figur 12 Internet skapar mest behov som kunskapsstöd i framtiden.

8. Diskussion

I detta kapitel diskuteras studiens resultat utifrån vårt syfte, frågeställningar, generell forskning och teoretiska utgångspunkter. Diskussionen följer vår tematiska uppdelning; läromedel som kunskapsutvecklande funktion för eleverna, innehållets betydelse för läromedel, bildlärares tillämpning av läromedel samt inspirationskälla till läromedel och kulturella aspekter. Kapitlet avslutas med förslag till vidare forskning. Kapitlet inleds med en kort översiktlig beskrivning av studiens resultat.

Resultatet visar att nästan alla lärarutbildare kan tänka sig en kombination av förlags- och egenproducerat läromedel i bildundervisningen, förutsatt att läromedlet håller en hög didaktisk kvalitet och följer rådande styrdokument. När lärarutbildare får bedöma framtidens behov av förlagsproducerat läromedel så uppskattar en majoritet att behovet kommer vara oförändrat eller öka. Vår studie har genererat flertalet resonemang med både för- och nackdelar inbyggda i svaren, där vi satt läromedel i förhållandet till skolämnet bild. Både möjligheter och begränsningar finns med att använda läromedel, oavsett om det är förlags- eller egenproducerat. Överraskande nog kan vi konstatera att lärarutbildare anser att elevers kreativa förmåga kan stöttas med hjälp av ett förlagsproducerat läromedel. Baserat på våra resultat kan vi konstatera att läromedel i bildämnet utgör ett starkt medierande redskap (Lundgren, m.fl., 2020) som stöttar eleven till förståelse och att utveckla färdigheter i ämnet.

8.1. Läromedel som kunskapsutvecklande funktion för eleverna

När lärarutbildarna resonerar kring användningen av förlagsproducerat läromedel utifrån elevens perspektiv har vi fått delade åsikter. Det råder en enighet om att läromedel ger möjligheten till en *ökad förståelse för bildämnet*. Uppfattning om ämnets syfte och innehåll är genom instruerande stöttning (Sawyer, 2006) motiverande för att öka elevernas intresse och möjliggöra kunskapsutveckling. Denna form av stöttning kan också skapa en tydlig struktur för eleverna och underlätta elevers förståelse av ett ämnesområde och vad eleven förväntas göra (Bruner, 2002). En stor andel av lärarna i läromedelsutredningen (SOU 2021:70) beskriver att den struktur som ett läromedel erbjuder är väsentlig genom att skapa ”en röd tråd” och visa ett sammanhang i ett ämne vilket även återges i forskning av Wikman (2004) samt Holmberg m.fl. (2017). Resultatet visar att lärarutbildare till viss del ser förlagsproducerade läromedel som ett medierande verktyg (Lundgren, m.fl., 2020). Effekten av att *skapa ett sammanhang och struktur* för eleverna håller drygt hälften av informanterna med om. Ungefär lika många ser möjlighet för eleverna att *arbeta mer självständigt*. Dessa aspekter kan utgöra instruerande stöttning för eleverna som vid användning av två eller flera medierande redskap ökar möjligheten till förståelse och att utveckla förmågor inom ett undervisningsmoment (Lundgren, m.fl., 2020). Elever har behov av olika typer av stöttning, både muntlig genom läraren och skriftligt genom läromedel, som samverkar och stärker varandra i undervisningen. Bruner (2002) menar att det är viktigt för elevers lärprocesser att ha möjlighet att återgå till grundläggande begrepp och kunskapsområden, vilket det

förlagsproducerat läromedel kan erbjuda. Den stora fördelen med egenproducerat läromedel framför förlagsproducerat ser lärarutbildarna att anpassningen till elever och undervisningskontext utgör. Detta är också en avgörande faktor för undervisningsmetoden (Holmberg, 2017) där elevers utveckling, färdigheter och kontext framhålls. Även betydelsen av att som lärare göra den egna anpassningen, didaktiskt och utifrån elevgruppen, lyfter flera lärarutbildare som viktiga aspekter kring att dela undervisningsmaterial med andra via Facebook och bloggar.

8.2. Innehållets betydelse för läromedel

Lärarutbildarna menar att förlagsproducerat läromedel inte på egen hand kan lära eleven utan där utgör läraren ett oundgängligt redskap för inläring. Läromedelsforskningen visar samma sak, att läroboken utesluter det sociokulturella perspektivet på inläring och undervisning, såsom Nelson (2006) och Wikman (2004) framhåller. Vår studie ser även risker med det egenproducerade läromedlets innehåll. Viktiga faktorer för innehållet är dess kvalitet och relevans, hur väl de överensstämmer med läroplan och ämnets innehåll, det vill säga hur kvalitetssäkringen av innehållet hanteras. Tilltron till en professionell bedömning av didaktiskt material i eget läromedel kan begränsa nyttan och vara en utmaning för bildlärare vilket framhålls i vårt resultat. I samband med att elevuppgifter inom ämnet skapas kan det medföra förenklade reproduktioner utan någon didaktisk förankring. Flera informanter anser även att det kan bli en innehållsmässig tonvikt på bildframställning bland uppgifterna. Som blivande bildlärare ställs vi snart inför det faktum att undervisa i bildämnet med delade uppgifter från kollegor med ansvaret att göra en didaktisk bedömning av materialet. Men vi kommer också behöva göra nya elevuppgifter och lektionsplaneringar utifrån den nya läroplanen Lgr 22 (Skolverket, 2022). Det vore en stor förmån om fler förlagsproducerade läromedel fanns att tillgå.

Vår teoretiska utgångspunkt framhåller att elever kan få stöttning med läromedel genom att gå tillbaka till ett material efter en muntlig genomgång av läraren, eller i förebyggande syfte ska kunna studera ett lektionsinnehåll inför lärarens undervisning som är en *instruerande stöttning*, så som Saywer (2006) framhåller. Då kan ett läromedel fungera väl som ett medierat verktyg (Lundgren, m.fl., 2020). Vi återvänder till vår tidigare reflektion i inledningen om den tystnadstradition eller kultur som skapats under lång tid om att främja det egenproducerade läromedlet i praktiken av bildlärare. Trots att lärarutbildarna ser utmaningen i att skapa egen producerat läromedel, visar vårt resultat överraskande nog att de är positivt inställda till läromedel. Det verkar finnas en acceptans inom lärarutbildningen för att fortsätta med den praxis i att dela och producera eget material i stället för att förorda förlagsproducerat läromedel.

Med grund i sociokulturella teorier (Lundgren, m.fl., 2020) skapar elever förståelse för ämnets omvärld med hjälp av medierade redskap, och framförallt språkliga, genom vilket kunskapsutveckling möjliggörs, med dess innehåll av texter, illustrationer, grafer och andra bilder. Det kan förklara att våra informanter också lägger stor vikt vid just utformning och

innehåll av läromedlet. Vi menar att läromedlets relevans kan knytas samman med ett medierat verktyg eftersom det är kulturellt betingat, vara kopplat till samtiden och vara uppdaterat visuellt. Läromedlet kan också med ny teknik inom digitala läromedel fungera lättare med uppdaterat innehåll. Om formen dessutom följer ett bokformat underlättar det för elevens igenkänning. Läromedlets design har betydelse för inläring och attraktionskraft. Det överensstämmer med vad Andersson och Iwanow Karlsson (2007) kommit fram till, där de tillfrågade bildlärare framhöll att det är viktigt att ett nytt läromedel i bild är estetiskt tilltalande.

8.2.1. Att utveckla kreativ förmåga

I vår studie prövade vi innehållsfrågan i förhållande till läromedel genom att lyfta en del av bildämnet syfte om förmågan att utveckla elevers kreativitet (Skolverket, 2022). Vi frågade om ett förlagsproducerat läromedel skulle kunna stötta elevens kreativa förmåga. Överraskande nog visar vårt resultat att informanterna anser att ett läromedel kan stötta elevens kreativitet. Vår förvåning bestod i att vi förmodade att utveckling av kreativitet var kärnan till att läromedel inte användes i så stor utsträckning. Däremot kunde vi ur resultatet och reflektionerna som lärarutbildarna beskrev i samband med frågan ana att det är synen på bildämnet i sig som kan vara orsaken till skepticism till läromedel. Vår fortsatta fundering är om bildämnet hela bredd rymmer i en skriftlig pedagogisk text kvarstår. Vi anser att ett förlagsproducerat läromedel är ett redskap som kan fokusera på relevant innehåll och på så sätt blir en stöttepelare i undervisningen i samverkan med läraren, och därmed utgöra en *fasetterad stötting* (Puntambekar & Kolodner, 2005). Enligt Odén (2020) är den viktigaste funktionen för bildläraren att lära ut grundläggande kunskaper i bildämnet. Frågan har sitt ursprung ur läromedelsutredningen (2021) där det inte definierar vad ämnets grundläggande kunskaper innebär. Vårt antagande utgår ifrån resultatet i vår studie och kan i likhet med Odén (2020) instämma med att bildlärarna utgått ifrån ”Ens pedagogiska grundsyn, kompetens i ämnet, läroplan, kursplan, betygskrav, elevernas olika behov och förutsättningar ansågs ha mycket stor betydelse för vilka läromedel som används i undervisningen”. Resonemang kring kvaliteten av läromedel, som vi tidigare nämnt, är utanför vår studie. Vi kan däremot dra den slutsatsen att lärarutbildare och bildlärare ställer höga krav på innehållet för att det ska anammas som läromedel samt att ämnes- och kunskapsynen kanske motiverar varför man gör eget läromedel.

8.3. Bildlärarens tillämpning av läromedel

I resultatet framkommer att lärarutbildare anser att bildläraren är oersättlig när det gäller att göra didaktiskt utformade lektionsplaneringar med anpassat undervisningsmaterial utifrån elevgrupp och kontext. Dessa aspekter framkommer i både den kvantitativa och kvalitativa empirin. Vi ser en motsättning kring anpassningen av undervisningsmaterialet, där man har stor tilltro till lärarnas förmåga att göra det gällande egenproducerat material, men liten när det gäller att utgå från ett förlagsproducerat läromedel. Det finns en antydning här att

lärarutbildaren betraktar läromedlet som något instrumentellt, en rationell hantering som lärare ska undervisa utifrån, vilket då kan bli begränsande och styrande. Det är intressant ur perspektivet att värdera för vem undervisningen är till för. Nelson (2006) och Holmberg m.fl. (2017) menar att annat material än läroböcker skapar en differentierad undervisning och att lärarens syn på kunskap och elever samt didaktiska val av undervisning påverkar användningen. En informant beskriver sin syn på läromedel och lärarens roll. ”Viktigast kanske i slutändan är att ett läromedel, egenproducerat, från sociala medier eller förlagspublicerat fungerar bäst i händerna på en självständig, kreativ och nyfiken lärare.”

De fördelar lärarutbildare ser med ett förlagsproducerat läromedel är att underlätta lektionsplaneringen och därmed frigöra tid för lärarna, vilket tre av fyra instämmer med. Detta framkommer även i utredningen (SOU 2021:70) som visar att läromedlet kan minska lärarens arbetsbörda. Lärarutbildare har en hög tilltro till lärare som ett medierande redskap (Lundgren, m.fl., 2020) att handleda och stötta elevers kunskapsutveckling. Endast en tredjedel av lärarutbildarna ser dock att den frigörande tidsaspekten bör läggas på att stötta eleverna. Vi ser tendenser i resultatet att lärarutbildare har större fokus på lärarnas undervisningssituation än på elevers möjligheter att utveckla kunskap.

Ur det sociokulturella perspektivet (Lundgren m.fl., 2020) har stöttning en central roll och utgår från elevens proximala utvecklingszon, såsom inför ett nytt kunskapsområde. Även Norberg (2020) menar att elever i matematik behöver handledning av läraren vid introduktion av nya ämnesuppgifter. Efter lärarens introduktion blir eleven mer självgående och kan använda läroboken som en guide. Detta gäller ett annat skolämne men kanske skulle det kunna vara applicerbart till bildämnet och att dess läromedel skulle kunna utgöra en guide för eleverna. Puntambekar och Kolodner (2005) uttrycker en möjlighet att stödja elevernas inläring med hjälp av *fasetterad stöttning*, genom vilket läraren använder sig av flera olika redskap, källor och undervisningsmetoder. Gruppen lärare med konstnärlig yrkesbakgrund representerar en tredjedel av totalt antal lärarutbildare i studien. Övriga framkom det att ingen i denna grupp anser att förlagsproducerat läromedel kan frigöra tid för läraren till stöttning av eleverna under lektionerna.

8.4. Inspirationskälla till läromedel och kulturella aspekter

I vår studies resultat framkom aspekter kring vad lärarutbildare anser om bildlärares situation i skolan. Vår fråga behandlade delningskulturen av lektionsuppgifter via sociala medier, ur aspekten arbetsmetod för att skapa egenproducerat läromedel. Vad flertalet lärarutbildare själva tog upp, vid sidan av arbetsmetoden, var den sociala aspekten kring denna form av nätverkande mellan kollegor. Delningskulturen och nätverkandet mellan bildlärare är ur ett sociokulturellt perspektiv ett medierande verktyg (Lundgren m.fl., 2020).

Lärarutbildare framhöll fördelar med egenproducerat läromedel, vilket är att få inspiration och kunna dela resurser mellan sig. I likhet med den faktorn, tas det även upp att nätverkande ger mer styrka till gruppen bildlärare och därigenom kompetensutveckling. En annan fördel med delningskulturen är att samhörighet mellan kollegor skapas, vilket en informant beskriver som

en ”...inspirationsbank eller i bästa fall som en samtals-partner till läraren”. Enligt Holmberg (2017) har traditionen att dela uppgifter via sociala medier pågått länge inom slöjden. Den forskningen drar slutsatsen att mycket kan transformeras till ett använt läromedel och kan med fördel matcha slöjdprocessens olika faser samt att denna procedur skapar i förlängningen en differentierad undervisning. I likhet med Holmberg (2017) konstaterade visar även vår studie att lärarutbildarna ser internet som en lösning på flera behov. Ur resultatet framkommer att lärarutbildarna ser den sociala och kulturella miljön som viktig. Internet som mötesplats kan också definieras som ett kulturellt redskap (Lundgren m.fl., 2020).

Framtida behov av läromedel, i bemärkelsen att integrera nya teknologier, redovisades när våra informanter formulerade sig fritt kring läromedel. Utifrån resultatet framkommer att internet har stor betydelse för kunskapsinhämtning och inom bildämnet som en del i processen att få inspiration, både för eleven men även för lärarens undervisningsplanering. Hela 71,4 % anser att behovet av internet som kunskapsstöd kommer att öka i framtiden. Ett aktuellt ämne är hur ny artificiell intelligens ska användas. Att fråga i en AI applikation kan fungera som ett nytt sätt att söka uppgifter och få syn på omvärlden. Om Internet är vår källa för inspiration, och vanan finns att dela uppgifter på sociala medier, kan det påverka bildämnets innehåll på flera sätt. I vår studie har vi inte gått närmare in på digitalisering, AI, bildbanker som Pinterest, öppna museum på nätet, tillgång till ljud- och musikfiler, filmtagningar i realtid på historiska byggnader etc. Inte heller om nya medier som spel, sociala medier och andra lärplattformar, vilka är källor som kan komma att påverka läromedel och ämnets innehåll. Här kan skolpolitiken få en ökad inverkan på val av medierande verktyg (Lundgren m.fl., 2020), eftersom den främst förordar böcker, som vi tolkar det i läromedelsutredningen (SOU 2021:70). I ämnets förändring kommer bildtolkning och seendet på vår omvärld med stöd av bild- eller visuell kunskap frambringa nya behov av läromedel, för att möta exempelvis ett mer demokratiskt innehåll i ämnet, såsom Ahrenby (2021) beskriver synen på bildämnets fostrande roll mot en kritisk medborgare.

8.5. Förslag till fortsatt forskning

Vi har samlat mycket kunskap kring lärarutbildares syn på läromedel. Vårt syfte är besvarat och satt i sitt sammanhang, med läromedels olika funktioner och som medierande verktyg (Lundgren m.fl., 2020). Detta till trots, får vi fler frågor än svar på vårt tankestoff kring bildämnet och läromedel. Vi har fortsatt fundera kring vad orsaken är att alla bildlärare arbetar på och skapar eget undervisningsmaterial. Vi har svårt att tro att det är för sin egen skull. Ett område att forska vidare på är den underliggande tysta starka kulturtradition att inte använda läromedel i bildämnet som föreligger, samt söka svar på varför. Det kan ha att göra med ambivalensen över skolämnets innehåll och en delad syn på det framtida bildämnet i relation till grundskolan. Än mer intressant som framkommit i vårt resultat är engagemanget kring befintligt läromedel som ju i praktiken redan har spolierats. Hur ska det ultimata bildläromedlet designas för att vara i kapp med tiden samt stötta lärande? Mellan raderna i vår studie verkar behovet finnas att skapa en gemensam kärna som definierar grundläggande kunskaper i bildämnet anpassat till högstadiet. Det kan också med fördel

undersökas på befintligt läromedel för att kvalitetssäkra dess innehåll tills vi har bestämt oss. Någonstans i detta behöver vi fundera på likvärdigheten i ämnet och bland skolorna. Vilken är den minsta gemensamma nämnaren? Vi anser att det finns ett fortsatt behov av att forska om läromedel inom bildämnet, eftersom läromedel har en väsentlig funktion och sammanhållande kraft som ramar in ämnet, vilket även forskningen (Englund, 1999) samt läromedelsutredningen (SOU 2021:70) visar.

Referenser

- Ahrenby, H. (2021). *Värdegrundsarbete i bildundervisning En studie om iscensättning av policy i grundskolans senare år* (ISSN 1650-8858; 94). [Doktorsavhandling]. Umeå universitet.
- Andersson, E., & Iwanow Karlsson, S. (2007). *Läromedel I Bildundervisningen*. <https://gupea.ub.gu.se/bitstream/handle/2077/3982/HT2611%2020207.pdf?sequence=1> [Kandidatuppsats, Göteborgs universitet]. Gothenburg University Publications Electronic Archive. Nerladdad 1 juni 2023.
- Axelsson, A. (2011). *En lärobok i ämnet bild*. <https://mau.divaportal.org/smash/record.jsf?pid=diva2%3A1498174&dsid=-3435> [Masteruppsats, Malmö högskola]. Open Access I DiVA. Nerladdad 6 juni 2023.
- Bruner, J. (2002). *Kulturens väv. Utbildning i kulturpsykologisk belysning*. Daidalos.
- Bryman, A. (2018). *Samhällsvetenskapliga metoder*. Liber.
- Dahllöf, U., & Wallin, E. (1969). *Läromedelsforskning och undervisningsplanering*. Studentlitteratur.
- Englund, B. (1999). *Lärobokskunskap, styrning och elevinflytande*. (Årg 4 nr 4 s 327–348 issn 1401-6788). [Doktorsavhandling]. Lärarhögskolan i Stockholm.
- Englund, B. (2006). *Vad har vi lärt oss om läromedel? En översikt över nyare forskning*. Lärarhögskolan i Stockholm. <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a655d8c/1553959190350/Forskarbilaga.pdf> Nerladdad 4 april 2023.
- Holmberg, A., Porko-Hudd, M., Samuelsson, M. (2017). *Allt kan transformeras till ett användbart läromedel*. Techne serien - Forskning i slöjdpedagogik och slöjdvvetenskap, 24(2).
- Juhlin Svensson, A. (2020). *Nya Redskap För Lärande* (Studies in educational sciences, ISSN 1400-478X ; 1400-478X ;23). [Doktorsavhandling]. Stockholms universitet.
- Koljonen, T. (2020). *Finnish Mathematics Curriculum Materials and Teachers' Interaction with Them in Two Cultural-educational Contexts* (ISBN:978-952-12-4002-7). [Doktorsavhandling]. Åbo Akademin University.
- Lisell, I., & Åhall, M. (2021). *Digilär bild 7–9*. Natur & Kultur.
- Lundgren, U., Säljö, R., & Liberg, C. (2020). *Lärande skola bildning*. Natur & Kultur.
- Marner, A., & Örtengren, H. (Red.). (2013). *KLÄM Konferenstexter om Lärande, Ämnesdidaktik och Mediebruk*. Institutionen för estetiska ämnen, Umeå universitet.
- Nelson, J. (2006). Hur används läroboken av lärare och elever? *Nordic Studies in Science Education* 2.2 (2012), 16-27.
- Norberg, M. (2020). *Från design till meningsskapande - En multimodal studie om elevers arbete med matematikläroböcker i årskurs 1*. (Mid Sweden University doctoral thesis, ISSN 1652-893X; 317) [Doktorsavhandling]. Mittuniversitetet.

- Odén, L. (2020). *85 bildlärares inställning till läroböcker i årskurs 7–9 - En kvantitativ studie med en komparativ analysmetod av Skolverkets rapport (2006)*. [Kandidatuppsats, Göteborgs universitet]. Gothenburg University Publications Electronic Archive. https://gupea.ub.gu.se/bitstream/handle/2077/68130/gupea_2077_68130_1.pdf?sequence=1 Nerladdad 20 maj 2023.
- Persson, E., & Forsberg, C. (2022). *Läromedelsanvändning inom bildämnet i grundskolan*. [Kandidatuppsats, Malmö universitet]. Open Access I DiVA. <https://www.diva-portal.org/smash/get/diva2:1630486/FULLTEXT02.pdf> Nerladdad 10 maj 2023.
- Puntambekar, S., Hübscher, R. (2005). Tools for Scaffolding Students in a Complex Learning Environment: What Have We Gained and What Have We Missed? *Educational Psychologist*, 40(1), 1-12.
- Sawyer, R. (2006). *Explaining creativity: The Science of Human Innovation*. Oxford University Press.
- Skolverket (2006). *Läromedlens roll i undervisningen*. <https://www.skolverket.se/download/18.6bfaca41169863e6a655d8b/1553959190160/pdf1640> Nerladdad 20 maj 2023.
- Skolverket. (2022). *Läroplan för grundskolan, förskoleklassen och fritidshemmet*. <https://www.skolverket.se/undervisning/grundskolan/laroplan-och-kursplaner-for-grundskolan/laroplan-lgr22-for-grundskolan-samt-for-forskoleklassen-och-fritidshemmet?url=-996270488%2Fcompulsorycw%2Fjsp%2Fsubject.htm%3FsubjectCode%3DGRGRBIL01%26tos%3Dgr&sv.url=12.5dfce44715d35a5cdfa219f> Nerladdad 20 maj 2023.
- Skärvad, P.-H., & Lundahl, U. (1999). *Utredningsmetodik för samhällsvetare och ekonomer*. Studentlitteratur.
- SOU 2021:70. *Läromedelsutredningen – böckernas betydelse och elevernas tillgång till kunskap*. <https://www.regeringen.se/contentassets/e13e110fdc30401f9bf4a6ee8fa160a7/laromedelsutredningen--bockernas-betydelse-och-elevernas-tillgang-till-kunskap-sou-202170/> Laddades ned 20 maj 2023.
- Säljö, R. (2014). *Lärande i praktiken. Ett sociokulturellt perspektiv*. Studentlitteratur.
- Vetenskapsrådet. (2017). *God forskningssed*. <https://www.vr.se/uppdrag/etik/etik-i-forskningen.html> Nerladdad 20 maj 2023.
- Wikman, T. (2004). *På spaning efter den goda läroboken: om pedagogiska texters lärande potential*. (9517652240) [Doktorsavhandling]. Åbo akademi.
- Åsén, G. (2017). *Bildundervisning och lärande genom bilder*. Liber.

Bilagor

Bilaga 1: Mejl med bifogad länk till enkät

Ärende rad. Annika & Catarinas enkät

Hej!

Vi är två studenter som läser till bildlärare på KPU vid Göteborgs universitet. Vi skriver en examensuppsats där en undersökning ingår bland utbildare av bildlärare. Vi vill gärna att du besvarar bifogad enkät som behandlar läromedelsanvändning i bildämnet årskurs 7–9.

Vi beräknar att det tar max 10 minuter att svara på enkäten. I vår undersökning är du anonym och vi följer etiska forskningssprinciper. Margaretha Häggström på Göteborgs universitet är vår handledare. Vill du ta del av uppsatsen när den är klar, skickar vi den gärna till dig.

Hoppas att du vill delta i undersökningen och svarar så snart du har möjlighet!

Vänliga hälsningar

Annika Broman & Catarina Börjesson

0706-203025 & 0702-126401

Bilaga 2: Enkät

Enkätformulär om läromedel i bildämnet

DEL 1 Om din bakgrund

caterina.bonissanti@gmail.com [Byt konto](#)

Inte delad

1. Vad är din titel?

- Doktorand
- Adjunkt
- Lektor
- Docent
- Professor
- Annan

2. Hur många år har du undervisat blivande bildlärare på universitet/högskola?

- 1 år eller kortare
- 2 - 3 år
- 4 - 8 år
- 9 - 12 år
- 13 - 20 år
- Längre än 20 år

3. Har du undervisat i en annan skolform?

- ja, i grundskolan
- ja, i gymnasiet
- ja, på folkhögskola
- ja, i annan skolfom
- nej

4. Har du någon annan bildrelaterad yrkesbakgrund? Ange i sådant fall vilken.

Ditt svar _____

DEL 2 Om läromedel i bildämnet

Frågorna berör bildämnet i årskurs 7–9 så ha det i åtanke när du svarar. Två begrepp förkommer: **Förlagsproducerat läromedel** är en fysisk eller digital lärobok att användas av eleverna. **Egenproducerat läromedel** är pedagogiska texter såsom utskrifter eller kompendier som bildläraren själv producerar och delar ut till eller delar digitalt med eleverna.

I slutet av enkäten finns utrymme för egna kommentarer vilket vi gärna tar emot.

5. Om det fanns ett förlagsproducerat läromedel som var anpassat till bildämnet

åk 7–9, vilket påstående stämmer mest överens med din uppfattning?

Ange **ett** svarsalternativ.

- Förlagsproducerat läromedel är ett viktigt stöd i undervisningen och bör främst användas.
- Egenproducerat läromedel är ett viktigt stöd i undervisningen och bör främst användas.
- En kombination av förlagsproducerat läromedel och egenproducerat läromedel är ett viktigt stöd i undervisningen.

Frågorna 6 till 8

Frågorna består av ett antal påståenden angående förlagsproducerat läromedel. Påståendena är framför allt tagna ur Läromedelsutredningen 2021 (SOU 2021:70).

6. Stämmer följande påståenden överens med din uppfattning?

Kryssa i de (ett eller flera) påståenden som du instämmer med.

Ur **lärarens** perspektiv kan ett förlagsproducerat läromedel...

- vara tidsbesparande genom att underlätta lektionsplaneringen
- frigöra tid för stöttning av eleverna under lektionerna
- minska möjligheten att fritt tolka läroplan och ämnets innehåll
- försvåra anpassning till elevernas olika förkunskaper och behov
- Inget av påståendena stämmer överens med min uppfattning

7. Stämmer följande påståenden överens med din uppfattning?

Kryssa i de (ett eller flera) påståenden som du instämmer med.

Ur **elevernas** perspektiv kan ett förlagsproducerat läromedel...

- skapa förutsättningar för självständigt arbete under och efter lektionstid
- öka möjligheten till förståelse för bildämnet
- medföra en risk att skapa yttlig kunskap i bildämnet
- skapa ett sammanhang, kontinuitet och struktur för eleverna
- Inget av påståendena stämmer överens med min uppfattning

8. Stämmer följande påståenden överens med din uppfattning?

Kryssa i de (ett eller flera) påståenden som du instämmer med.

Ur ett **generellt** perspektiv kan ett förlagsproducerat läromedel...

- ge en större likvärdighet i undervisningen mellan skolor
- skapa en för stark styrning i bildämnet
- stärka bildämnets position bland kollegor, föräldrar och i samhället
- minska förtroende för lärarens profession
- Inget av påståendena stämmer överens med min uppfattning

9. Finns det andra för- och nackdelar som du ser med att använda förlagsproducerat läromedel?

Ditt svar

10. En del lärare använder material från sin utbildning som läromedel i sin undervisning. Har du någon uppfattning om i vilken utsträckning undervisningsmaterial används av bildlärare?

- ja, ofta
- ja, ibland
- ja, sällan
- ja, aldrig
- nej

11. Bildlärare har av tradition använt egenproducerat läromedel i stor utsträckning. Idag delar bildlärare ofta uppgifter med varandra på facebook, bloggar etc som sedan omarbetas och blir egenproducerat läromedel. Vilka möjligheter och begränsningar anser du det kan finnas med denna arbetsmetod?

Ditt svar

12. Ur syftesbeskrivningen i Lgr 22 framkommer att undervisningen ska bidra till att eleverna utvecklar sin kreativitet. Anser du att ett förlagsproducerat läromedel skulle kunna stötta elevernas kreativa förmåga och i sådant fall hur?

Ditt svar

13. Vad tror du behovet av läromedel kommer vara i framtiden?

a) I framtiden kommer behovet av **förlagsproducerat** läromedel...

- vara oförändrat
- att öka
- att minska

b) I framtiden kommer behovet av **egenproducerat** läromedel...

- vara oförändrat
- att öka
- att minska

c) I framtiden kommer behovet av **fördjupad litteratur** inom olika delar av bildämnet...

- vara oförändrat
- att öka
- att minska

d) I framtiden kommer behovet av **internet** som kunskapsstöd...

- vara oförändrat
- att öka
- att minska

14. Har du någon ytterligare kommentar kring läromedel i bildämnet åk 7-9 tar vi tacksamt emot det.

Ditt svar

Tack för att du engagerar dig i vår undersökning!
Annika & Catarina

Skicka

Rensa formuläret

Skicka aldrig lösenord med Google Formulär

Det här innehållet har varken skapats eller godkänts av Google. [Anmäl otillåten användning](#) - [Användarvillkor](#) - [Integritetspolicy](#)

Google Formulär

Bilaga 3: Påminnelsemejl ett och två med bifogad länk till enkät

Ärende rad. Annika & Catarinas enkät – påminnelse

Hej!

Du fick en enkät av oss häromdagen som behandlar läromedelsanvändning i bildämnet årskurs 7–9. Vi vet inte om du svarat ännu, då enkäterna kommer in anonymt. Om du inte har svarat, skulle vi bli tacksamma om du gör det senast **fredag 5 maj**. Har du redan skickat in enkäten - **stort tack!**

[Enkätformulär om läromedel i bildämnet \(google.com\)](#)

Vi beräknar att det tar max 10 minuter att svara på enkäten. Vill du ta del av uppsatsen när den är klar, skickar vi den gärna till dig.

Hoppas att du vill delta i undersökningen och svara senast på fredag!

Vänliga hälsningar

Annika & Catarina

Ärende rad. Annika & Catarinas enkät – tack

Hej!

Stort tack för att så många av er har tagit er tid att svara på vår enkät. Svarefrekvensen är mer än 50% i skrivande stund, vilket är över våra förväntningar. Så roligt och spännande att ta del av era synpunkter, åsikter och klokskap!

Efter idag börjar vi analysera svaren. Har du ännu inte svarat och har en stund över, max 10 minuter, får du gärna göra det. Varje svar är betydelsefullt för oss.

[Enkätformulär om läromedel i bildämnet \(google.com\)](#)

Ett flertal av er har hört av sig och vill ta del av uppsatsen när den är klar. Vi skickar gärna ut den digitalt till er alla under juni när den är klar.

Ha en fin fredag!

Vänliga hälsningar

Annika & Catarina

Bilaga 4: Vykort

Hej

Vi är två studenter som läser till bildlärare på KPU vid Göteborgs Universitet. I den avslutande kursen skriver vi ett examensarbete ihop. I arbetet ingår en undersökning bland utbildare av bildlärare och det är där du kommer in i bilden. Vi skulle gärna vilja ställa några frågor till dig. Du får ett mejl i dagarna, kanske ligger det redan i din mejlbox. Hoppas att du vill delta i undersökningen.

Hälsningar från oss

Annika Broman & Catarina Börjesson

Framsidesbild: gjipsmasker på tork, elevarbeten åk 9

Bilaga 5: Författningsförslag

Författningsförslag om ändring i högskoleförordningen om innehåll av läromedel i yrkeslärarexamen mfl

Författningsförslag SOU 2021:70

1.3 Förslag till förordning om ändring i högskoleförordningen (1993:100)

Härigenom föreskrivs att bilaga 2 till högskoleförordningen (1993:100) ska ha följande lydelse. *Bilaga 2^a*

<i>Nuvarande lydelse</i>	<i>Föreslagen lydelse</i>
EXAMENSORDNING	

Yrkeslärarexamen	

Färdighet och förmåga	
För yrkeslärarexamen ska studenten	

– visa kommunikativ förmåga i lyssnande, talande och skrivande till stöd för den pedagogiska verksamheten,	
	<i>– visa förmåga att använda och värdera läroböcker, digitala läromedel och andra undervisningsmaterial,</i>
– visa förmåga att säkert och kritiskt använda digitala verktyg i den pedagogiska verksamheten samt att beakta betydelsen av olika mediers och digitala miljöers roll för denna, och	

Grundlärarexamen	

Färdighet och förmåga	
För grundlärarexamen ska studenten också	

– visa kommunikativ förmåga i lyssnande, talande och skrivande till stöd för den pedagogiska verksamheten,	
	<i>– visa förmåga att använda och värdera läroböcker, digitala läromedel och andra undervisningsmaterial,</i>

^a Senaste lydelse 2021:216.

32

Sid 1

– visa förmåga att säkert och kritiskt använda digitala verktyg i den pedagogiska verksamheten och att beakta betydelsen av olika mediers och digitala miljöers roll för denna, och

Ämneslärarexamen

Färdighet och förmåga

För ämneslärarexamen ska studenten

– visa kommunikativ förmåga i lyssnande, talande och skrivande till stöd för den pedagogiska verksamheten,

– visa förmåga att använda och värdera läroböcker, digitala läromedel och andra undervisningsmaterial,

– visa förmåga att säkert och kritiskt använda digitala verktyg i den pedagogiska verksamheten och att beakta betydelsen av olika mediers och digitala miljöers roll för denna, och

Denna förordning träder i kraft den 1 juli 2023.